LA LLUM DE LA FE

Carta encíclica *Lumen fidei*
del summe pontífex Francesc
als bisbes, als preveres i als diaques, a les persones consagrades
i a tots els fidels laics sobre la fe

1. LA LLUM DE LA FE: la tradició de l'Església ha indicat amb aquesta expressió el gran do portat per Jesucrist, que en l'Evangeli de sant Joan es presenta amb aquestes paraules: «Jo, que sóc la llum, he vingut al món perquè ningú dels qui creuen en mi no es quedi en la fosca» (Jn 12,46). També sant Pau s'expressa en els mateixos termes: «El mateix Déu que digué: "Que la llum resplendeixi enmig de les tenebres", és el qui ara ha resplendit en els nostres ors» (2Co 4,6). En el món pagà, famolenc de llum, shavia desenvolupat el culte al Sol, al *Sol invictus*, invocat en la seva sortida. Però, encara que renaixia cada dia, resultava clar que no podia irradiar la seva llum sobre tota l'existència de l'home. Perquè el sol no il·lumina tota la realitat; els seus raigs no poden arribar fins a les ombres de la mort, allí on els ulls humans es tanquen a la seva llum. «No es veu que ningú estigués disposat a morir per la seva fe en el sol»,[1] deia el màrtir sant Justí. Conscients del vast horitzó que la fe els obria, els cristians anomenaren Crist el sol veritable, «els raigs del qual donen la vida».[2] A Marta, que plora la mort del seu germà Llàtzer, Jesús li diu: «No t'he dit que si creus veuràs la glòria de Déu?» (Jn 11,40). El qui creu hi veu; hi veu amb una llum que il·lumina tot el trajecte del camí, perquè arriba a nosaltres des de Crist ressuscitat, estel del matí que no coneix posta.

Una llum il·lusòria?

2. Tanmateix, en parlar de la fe com a llum, podem sentir l'objecció de molts contemporanis nostres. En l'època moderna s'ha pensat que aquesta llum podia bastar per a les societats antigues, però que ja no serveix per als temps nous, per a l'home adult, cofoi de la seva raó, àvid d'explorar el futur d'una nova manera. En aquest sentit, la fe es veia com una llum il·lusòria, que impedia a l'home de seguir l'audàcia del saber. El jove Nietzsche invitava la seva germana Elisabeth a arriscar-se a «emprendre nous camins... amb la inseguretat de qui procedeix autònomament». I afegia: «Aquí es divideixen els camins de l'home; si vols assolir pau en l'ànima i felicitat, creu; però si vols ser deixeble de la veritat, indaga».[3] Amb la qual cosa creure seria el contrari de buscar. A partir d'aquí, Nietzsche critica el cristianisme per haver rebaixat l'existència humana, traient novetat i aventura a la vida. La fe seria llavors com un miratge que ens impedeix d'avançar com a homes lliures cap al futur.

3. D'aquesta manera, la fe ha acabat per ser associada a l'obscuritat. S'ha pensat de poder-la conservar, trobant per a ella un àmbit que li permeti de conviure amb la llum de la raó. L'espai de la fe es crearia allí on la llum de la raó no pogués arribar, allí on l'home ja no pogués tenir certeses. La fe s'ha vist així com un salt que fem en el buit, per falta de llum, moguts per un sentiment cec; o com una llum subjectiva, capaç potser

---

[1] *Dialogus cum Tryphone Iudaeo*, 121, 2: PG 6, 758.

[2] Climent d'Alexandria, *Protrepticus*, IX: PG 8, 195.

[3] Brief an Elisabeth Nietzsche (11 juny 1865), a *Werke in drei Bänden*, München 1954, 953s.

d'enardir el cor, de donar consol privat, però que no es pot proposar als altres com a llum objectiva i comuna per a il·luminar el camí. A poc a poc, però, s'ha vist que la llum de la raó autònoma no aconsegueix d'aclarir suficientment el futur; al capdavall, aquest queda en l'obscuritat, i deixa l'home amb la por del desconegut. D'aquesta manera, l'home ha renunciat a la recerca d'una llum gran, d'una veritat gran, i s'ha acontentat amb petites llums que il·luminen l'instant fugaç, però que són incapaces d'obrir el camí. Quan falta la llum, tot es torna confús, és impossible de destriar el bé del mal, la via que mena a la meta d'aquella altra que ens fa donar voltes i voltes sense una direcció fixa.

Una llum per descobrir

4. Per tant, és urgent recuperar el caràcter lluminós propi de la fe, perquè quan la seva flama s'apaga,totes les altres llums acaben flaquejant. I és que la característica pròpia de la llum de la fe és la capacitat d'il·luminar *tota* l'existència de l'home. En efecte, una llum tan potent no pot provenir de nosaltres mateixos; ha de venir d'una font més primordial, ha de venir, en definitiva, de Déu. La fe neix del trobament amb el Déu viu, que ens crida i ens revela el seu amor, un amor que ens precedeix i en el qual ens podem recolzar per tal d'estar segurs i construir la vida. Transformats per aquest amor, rebem uns ulls nous, experimentem que en ell hi ha una gran promesa de plenitud i se'ns obre la mirada al futur. La fe, que rebem de Déu com a do sobrenatural, es presenta com a llum en la sendera, que orienta el nostre camí en el temps. Per una banda, procedeix del passat; és la llum d'una memòria fundant, la memòria de la vida de Jesús, on el seu amor s'ha manifestat totalment fiable, capaç de vèncer la mort. Però, al mateix temps, com que Jesús ha ressuscitat i ens atrau més enllà de la mort, la fe és llum que ve del futur, que ens desvela vastos horitzons i ens duu més enllà del nostre «jo» aïllat, cap a la més àmplia comunió. Ens adonem, per tant, que la fe no habita en l'obscuritat,sinó que és llum en les nostres tenebres. Dant, en la *Divina comèdia*, després d'haver confessat la seva fe davant sant Pere, la descriu com una «centella / que després esdevé flama vivaç / i brilla en mi com en el blau l'estrella».[4] Desitjo parlar precisament d'aquesta llum de la fe perquè creixi i il·lumini el present, i arribi a convertir-se en estrella que mostri l'horitzó del nostre camí en un temps en què l'home té especialment necessitat de llum.

5. El Senyor, abans de la seva passió, va dir a Pere: «Jo he pregat per tu, perquè la teva fe no s'apagui» (Lc 22,32). I després li demanà que confirmés els seus germans en aquesta mateixa fe. Conscient de la tasca confiada al Successor de Pere, Benet XVI va decidir convocar aquest *Any de la fe*, un temps de gràcia que ens està ajudant a sentir la gran alegria de creure, a revifar la percepció de l'amplitud d'horitzons que la fe ens desvela, per a confessar-la en la seva unitat i integritat, fidels a la memòria del Senyor, sostinguts per la seva presència i per l'acció de l'Esperit Sant. La convicció d'una fe que fa gran i plena la vida, centrada en Crist i en la força de la seva gràcia, animava la missió dels primers cristians. En les Actes dels màrtirs llegim aquest diàleg entre el prefecte romà Rústic i el cristià Hièrax: «On són els teus pares?», pregunta el jutge al màrtir. I aquest respon: «El nostre veritable pare és Crist, i la nostra mare, la fe en ell».[5] Per a aquells cristians, la fe, en tant que trobament amb el Déu viu manifestat en Crist, era una «mare», perquè els donava a llum, engendrava en ells la vida divina, una nova

---

[4] *Paradís* XXIV, 145-147.

[5] *Acta Sanctorum, Junii*, I, 21.

experiència, una visió lluminosa de l'existència per la qual estaven disposats a donar testimoniatge públic fins al final.

6. L'Any de la fe ha començat en el cinquantè aniversari de l'obertura del Concili Vaticà II. Aquesta coincidència ens permet de veure que el Vaticà II ha estat un Concili sobre la fe,[6] en tant que ens ha invitat a posar de nou al bell mig de la nostra vida eclesial i personal el primat de Déu en Crist. Perquè l'Església mai no pressuposa la fe com quelcom descomptat, sinó que sap que aquest do de Déu ha de ser alimentat i enrobustit perquè continuï guiant el seu camí. El Concili Vaticà II ha fet que la fe brilli dins l'experiència humana, recorrent així els camins de l'home contemporani. D'aquesta manera, s'ha vist com la fe enriqueix l'existència humana en totes les seves dimensions.

7. Aquestes consideracions sobre la fe, en línia amb tot el que el Magisteri de l'Església ha declarat sobre aquesta virtut teologal,[7] pretenen sumar-se al que el Papa Benet XVI ha escrit en les Cartes encícliques sobre la *caritat* i l'*esperança*. Ell ja havia completat pràcticament una primera redacció d'aquesta Carta encíclica sobre la fe. Li ho agraeixo de cor i, en la fraternitat de Crist, assumeixo el seu preciós treball, afegint al text algunes aportacions. El Successor de Pere, ahir, avui i sempre, és cridat a «confirmar els seus germans» en l'incommensurable tresor de la fe, que Déu dóna com a llum sobre el camí de tot home.

En la fe, do de Déu, virtut sobrenatural infosa per ell, reconeixem que ens ha estat donat un gran Amor, que ens ha estat adreçada una Paraula bona, i que, si acollim aquesta Paraula, que és Jesucrist, Paraula encarnada, l'Esperit Sant ens transforma, il·lumina el nostre camí cap al futur, i dóna ales a la nostra esperança per a recórrer-lo amb alegria. Fe, esperança i caritat, en admirable ordidura, constitueixen el dinamisme de l'existència cristiana cap a la comunió plena amb Déu. Quina és la ruta que la fe ens descobreix? D'on prové la seva llum poderosa que permet il·luminar el camí d'una vida aconseguida i fecunda, plena de fruit?

CAPÍTOL PRIMER

HEM CREGUT EN L'AMOR

(cf. 1Jn 4,16)

Abraham, el nostre pare en la fe

8. La fe ens obre el camí i acompanya els nostres assos al llarg de la història. Per això, si volem entendre què és la fe, hem de narrar el seu recorregut, el amí dels homes creients, el testimoni dels quals trobem n primer lloc en l'Antic Testament. En aquest,

---

[6] «Si el Concili no tracta expressament de la fe, en parla en cadascuna de les seves pàgines, en reconeix el carácter vital i sobrenatural, la puposa íntegra i forta, i construeix damunt d'ella les seves doctrines. Bastaria recordar les afirmacions conciliars pera donar-se de la importancia esencial que el Concili, coherent amb la tradició doctrinal de l'Església, atribueix a la fe, a la veritable fe, la que té per font Crist i per canal el magisteri de l'Església» (Pau VI, Audiència general 8 març 1967: *Insegnamenti* V 1967, 705).

[7] Cf. Conc. Ecum. Vat. I, Const. dogm. *Dei Filius*, sobre la fe catòlica, cap. III: DS 3008-3020; Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, sobre la divina revelació, 5; Catecisme de l'Església catòlica, 153-165.

Abraham, el nostre pare en la fe, ocupa un lloc destacat. En la seva vida succeeix quelcom desconcertant: Déu li adreça la Paraula, es revela com un Déu que parla i el crida pel seu nom. La fe està vinculada a l'escolta. Abraham no veu Déu, però sent la seva veu. D'aquesta manera la fe adquireix un caràcter personal. Aquí Déu no es manifesta com el Déu d'un lloc, ni tampoc apareix vinculat a un temps sagrat determinat, sinó com el Déu d'una persona, el Déu d'Abraham, Isaac i Jacob, capaç d'entrar en contacte amb l'home i establir-hi una aliança. La fe és la resposta a una Paraula que interpel·la personalment, a un Tu que ens crida pel nostre nom.

9. Allò que aquesta Paraula comunica a Abraham és una crida i una promesa. En primer lloc és una crida a sortir de la seva terra, una invitació a obrir-se a una vida nova, començament d'un èxode que el porta cap a un futur inesperat. La visió que la fe dóna a Abraham estarà sempre vinculada a aquest pas endavant que ha de fer: la fe «hi veu» en la mesura en què camina, en què s'endinsa en l'espai obert per la Paraula de Déu. Aquesta Paraula enclou a més una promesa: la teva descendència serà nombrosa, seràs pare d'un gran poble (cf. Gn 13,16; 15,5; 22,17). És veritat que, en tant que resposta a una Paraula que la precedeix, la fe d'Abraham serà sempre un acte de memòria. Tanmateix, aquesta memòria no es queda en el passat, sinó que, essent memòria d'una promesa, és capaç d'obrir al futur, d'il·luminar els passos al llarg del camí. D'aquesta manera, la fe, en tant que memòria del futur, *memoria futuri*, està estretament lligada amb l'esperança.

10. El que es demana a Abraham és que es fiï d'aquesta Paraula. La fe entén que la paraula, aparentment efímera i passatgera, quan és pronunciada pel Déu fidel, esdevé la cosa més segura i indestructible que hi pugui haver, en el que fa possible que el nostre camí tingui continuïtat en el temps. La fe acull aquesta Paraula com roca ferma, per a construir-hi a sobre amb fonament sòlid. Per això, la Bíblia, per a parlar de la fe, fa servir la paraula hebrea *'emûnah*, derivada del verb *'aman*, l'arrel del qual significa «sostenir». El terme *'emûnah* pot significar tant la fidelitat de Déu com la fe de l'home. L'home fidel rep la seva força confiant-se en les mans de Déu. Jugant amb les dues accepcions de la paraula –presents també en els corresponents termes grec (*pistós*) i llatí (*fidelis*)–, sant Ciril de Jerusalem exalça la dignitat del cristià, que rep el mateix qualificatiu que Déu: tots dos són anomenats «fidels».[8] Sant Agustí ho explica així: «L'home és fidel creient Déu, que promet; Déu és fidel donant el que promet a l'home».[9]

11. Un darrer aspecte de la història d'Abraham és important per a comprendre la seva fe. La Paraula de Déu, encara que comporta novetat i sorpresa, no és pas aliena a la pròpia experiència del patriarca. Abraham reconeix en aquesta veu que se li adreça una crida profunda, inscrita des de sempre en el seu cor. Déu associa la seva promesa a aquell «lloc» en què l'existència de l'home es manifesta des de sempre prometedora: la paternitat, la generació d'una nova vida: «Sara et donarà un fill; l'anomenaràs Isaac» (Gn 17,19). El Déu que demana a Abraham que es fiï totalment d'ell, es revela com la font de la qual prové tota vida. D'aquesta manera, la fe es posa en relació amb la paternitat de Déu, de la qual procedeix la creació: el Déu que crida Abraham és el Déu creador, que «crida a l'existència el que no existeix» (Rm 4,17), que «ens va elegir abans de la fundació del món... i ens ha destinat a ser fills seus» (Ef 1,4-5). Per a Abraham, la fe en Déu il·lumina les arrels més profundes del seu ésser, li permet de

---

[8] Cf. *Catechesis* V, 1: PG 33, 505A.

[9] *In Psal*. 32, II, s. I, 9: PL 36, 284.

reconèixer la font de bondat que hi ha a l'origen de totes les coses, i confirmar que la seva vida no procedeix del no-res o la casualitat, sinó d'una crida i un amor personal. El Déu misteriós que l'ha cridat no és un Déu estrany, sinó aquell que és origen de tot i que ho sosté tot. La gran prova de la fe d'Abraham, el sacrifici del seu fill Isaac, ens permet de veure fins a quin punt aquest amor originari és capaç de garantir la vida fins i tot després de la mort. La Paraula que ha estat capaç de suscitar un fill amb el seu cos «mig mort» i «en el si estèril» de Sara (cf. Rm 4,19), serà també capaç de garantir la promesa d'un futur més enllà de tota amenaça o perill (cf. He 11,19; Rm 4,21).

La fe d'Israel

12. En el llibre de l'Èxode, la història del poble d'Israel segueix el rastre de la fe d'Abraham. La fe neix de nou d'un do originari: Israel s'obre a la intervenció de Déu, que vol alliberar-lo de la seva misèria. La fe és la crida a un llarg camí per a adorar el Senyor al Sinaí i heretar la terra promesa. L'amor diví es descriu amb els trets d'un pare que acompanya el seu fill pel camí (cf. Dt 1,31). La confessió de fe d'Israel es formula com a narració dels beneficis de Déu, de la seva intervenció per alliberar i guiar el poble (cf. Dt 26,5-11), narració que el poble transmet de generació en generació. Per a Israel, la llum de Déu brilla a través de la memòria de les obres realitzades pel Senyor, commemorades i confessades en el culte, transmeses de pares a fills. Aprenem així que la llum de la fe està vinculada al relat concret de la vida, al record agraït dels beneficis de Déu i al compliment progressiu de les seves promeses. L'arquitectura gòtica ho ha expressat molt bé: en les grans catedrals, la llum arriba del cel a través dels vitralls en què hi ha representada la història sagrada. La llum de Déu ens arriba a través de la narració de la seva revelació i, d'aquesta manera, pot il·luminar el nostre camí en el temps, recordant els beneficis divins, mostrant com es compleixen les seves promeses.

13. Per altra banda, la història d'Israel també ens permet de veure com el poble ha caigut moltes vegades en la temptació de la incredulitat. Aquí, el contrari de la fe es manifesta com a idolatria. Mentre Moisès parla amb Déu al Sinaí, el poble no suporta el misteri del rostre amagat de Déu, no aguanta el temps d'espera. La fe, per la seva pròpia naturalesa, requereix renunciar a la possessió immediata que sembla oferir la visió, és una invitació a obrir-se a la font de la llum, respectant el misteri propi d'un Rostre que vol revelar-se personalment i en el moment oportú. Martin Buber citava aquesta definició d'idolatria del rabí de Kock: es dóna la idolatria quan «un rostre s'adreça reverentment a un rostre que no és un rostre».[10] En lloc de tenir fe en Déu, hom prefereix adorar l'ídol, el rostre del qual es pot mirar, l'origen del qual és conegut, perquè l'hem fet nosaltres. Davant l'ídol, no hi ha risc d'una crida que faci sortir de les pròpies seguretats, perquè els ídols «tenen boca i no parlen» (Sl 115,5). Veiem llavors que l'ídol és un pretext per a posar-se a si mateix al bell mig de la realitat, adorant l'obra de les pròpies mans. Perduda l'orientació fonamental que dóna unitat a la seva existència, l'home es disgrega en la multiplicitat dels seus desigs; negant-se a esperar el temps de la promesa, es desintegra en els múltiples instants de la seva història. Per això, la idolatria és sempre politeista, anar sense cap meta d'un senyor a l'altre. La idolatria no presenta un camí, sinó una multitud de viaranys que no porten enlloc i que formen més aviat un laberint. Qui no vol fiar-se de Déu es veu obligat a escoltar les veus de molts ídols que li criden: «Fia't de mi.» La fe, en tant que associada a la conversió, és l'oposat a la idolatria; és separació dels ídols per a tornar al Déu viu, mitjançant un

[10] M. Buber, *Die Erzählungen der Chassidim*, Zürich 1949, 793.

trobament personal. Creure significa confiar-se a un amor misericordiós, que sempre acull i perdona, que sosté i orienta l'existència, que es manifesta poderós en la seva capacitat d'adreçar les coses tortes de la nostra història. La fe consisteix en la disposició per a deixar-se transformar una vegada i una altra per la crida de Déu. Heus ací la paradoxa: en el continu girar-se cap al Senyor, l'home troba un camí segur, que l'allibera de la dispersió a què el sotmeten els ídols.

14. En la fe d'Israel destaca també la figura de Moisès, el mitjancer. El poble no pot veure el rostre de Déu; és Moisès qui parla amb Jahvè a la muntanya i transmet a tots la voluntat del Senyor. Amb aquesta presència del mitjancer, Israel ha après a caminar unit. L'acte de fe individual s'insereix en una comunitat, en el «nosaltres» comú del poble que, en la fe, és com un sol home, «el meu fill primogènit», com Déu anomena Israel (Ex 4,22). La mediació no representa aquí un obstacle, sinó una obertura: en el trobament amb els altres, la mirada s'estén a una veritat més gran que nosaltres mateixos. J. J. Rousseau lamentava no poder veure Déu personalment: «Quants homes entre Déu i jo!».[11] «És tan senzill i natural que Déu s'hagi adreçat a Moisès per parlar a Jean Jacques Rousseau?».[12] Des d'una concepció individualista i limitada del coneixement, no es pot entendre el sentit de la mediació, aquesta capacitat de participar en la visió de l'altre, aquest saber compartit, que és el saber propi de l'amor. La fe és un do gratuït de Déu que exigeix la humilitat i el valor de fiar-se i confiar-se, per tal de poder veure el camí lluminós del trobament entre Déu i els homes, la història de la salvació.

La plenitud de la fe cristiana

15. «Abraham [...] s'entusiasmà esperant de veure el meu dia; el veié i se'n va alegrar» (Jn 8,56). Segons aquestes paraules de Jesús, la fe d'Abraham estava orientada ja a ell; en cert sentit, era una visióanticipada del seu misteri. Així ho entén sant Agustí, en afirmar que els patriarques es van salvar per la fe, però no la fe en el Crist ja vingut, sinó la fe en el Crist que havia de venir, una fe en tensió cap a l'esdeveniment futur de Jesús.[13] La fe cristiana està centrada en Crist, és confessar que Jesús és el Senyor i que Déu l'ha ressuscitat d'entre els morts (cf. Rm 10,9). Totes les línies de l'Antic Testament convergeixen en Crist; ell és el «sí» definitiu a totes les promeses, el fonament del nostre «amén» últim a Déu (cf. 2Co 1,20). La història de Jesús és la manifestació plena de la fiabilitat de Déu. Si Israel recordava les grans mostres d'amor de Déu, que constituïen el centre de la seva confessió i obrien la mirada de la seva fe, ara la vida de Jesús es presenta com la intervenció suprema del seu amor per nosaltres. La Paraula que Déu ens adreça en Jesús no és una més entre altres, sinó la seva Paraula eterna (cf. He 1,1-2). No hi ha garantia més gran que Déu ens pugui donar per assegurar-nos el seu amor, com recorda sant Pau (cf. Rm 8,31-39). La fe cristiana és, per tant, fe en l'Amor ple, en el seu poder eficaç, en la seva capacitat de transformar el món i il·luminar el temps. «Nosaltres hem conegut l'amor que Déu ens té i hi hem cregut» (1Jn 4,16). La fe reconeix l'amor de Déu manifestat en Jesús com el fonament sobre el qual s'assenta la realitat i el seu destí últim.

16. La major prova de la fiabilitat de l'amor de Crist es troba en la seva mort pels homes. Si donar la vida pels amics és la demostració més gran d'amor (cf. Jn 15,13),

---

[11] *Émile*, Paris 1966, 387.

[12] *Lettre à Christophe de Beaumont*, Lausanne 1993, 110.

[13] Cf. *In Ioh. Evang.*, 45, 9: PL 35, 1722-1723.

Jesús ha ofert la seva per tots, també pels qui eren els seus enemics, per tal de transformar els cors. Per això, els evangelistes han situat en l'hora de la creu el moment culminant de la mirada de fe, perquè en aquesta hora resplendeix l'amor diví en tota la seva altura i amplitud. Sant Joan introdueix aquí el seu solemne testimoniatge quan, al costat de la Mare de Jesús, contempla el qui havien traspassat (cf. Jn 19,37): «El qui ho veié en dóna testimoni, i el seu testimoni és digne de crèdit. Ell mateix sap que diu la veritat, perquè també vosaltres cregueu» (Jn 19,35). F. M. Dostoievski, en la seva obra *L'idiota*, fa dir al protagonista, el príncep Miskin, a la vista del quadre de Crist mort en el sepulcre, obra de Hans Holbein el Jove: «Un quadre així podria fins fer perdre la fe a algú».[14] En efecte, el quadre representa amb cruesa els efectes devastadors de la mort en el cos de Crist. I, tanmateix, precisament en la contemplació de la mort de Jesús, la fe es reforça i rep una llum resplendent, quan es revela com a fe en el seu amor indefectible per nosaltres, que és capaç d'arribar fins a la mort per salvar-nos. En aquest amor, que no s'ha sostret a la mort per manifestar fins a quin punt m'estima, és possible creure; la seva totalitat venç qualsevol suspicàcia i ens permet de confiar-nos plenament en Crist.

17. Ara bé, la mort de Crist manifesta la total fiabilitat de l'amor de Déu a la llum de la resurrecció. En tant que ressuscitat, Crist és testimoni fiable, digne de fe (cf. Ap 1,5; He 2,17), suport sòlid per a la nostra fe. «Si Crist no ha ressuscitat, la vostra fe és il·lusòria», diu sant Pau (1Co 15,17). Si l'amor del Pare no hagués ressuscitat Jesús d'entre els morts, si no hagués pogut retornar la vida al seu cos, no seria un amor plenament fiable, capaç d'il·luminar també les tenebres de la mort. Quan sant Pau parla de la seva nova vida en Crist, es refereix a la «fe del Fill de Déu, que m'estimà i es lliurà per mi» (Ga 2,20). Aquesta «fe del Fill de Déu» és certament la fe l'Apòstol dels gentils en Jesús, però suposa la fiabilitat de Jesús, que es funda, sí, en el seu amor fins a la mort, però també en el fet de ser Fill de Déu. Precisament perquè Jesús és el Fill, perquè està radicat de manera absoluta en el Pare, ha pogut vèncer la mort i fer resplendir plenament la vida. La nostra cultura ha perdut la percepció d'aquesta presència concreta de Déu, de la seva acció en el món. Pensem que Déu sols es troba més enllà, en un altre nivell de realitat, separat de les nostres relacions concretes. Però si fos així, si Déu fos incapaç d'intervenir en el món, el seu amor no seria veritablement poderós, veritablement real, i no seria llavors ni tan sols veritable amor, capaç d'acomplir aquesta felicitat que promet. En aquest cas, creure o no creure en ell seria totalment indiferent. Els cristians, en canvi, confessen l'amor concret i eficaç de Déu, que actua veritablement en la història i en determina el destí final, amor que es deixa trobar, que s'ha revelat en plenitud en la passió, mort i resurrecció de Crist.

18. La plenitud a què Jesús porta la fe té un altre aspecte decisiu. Per a la fe, Crist no és sols aquell en qui creiem, la manifestació màxima de l'amor de Déu, sinó també aquell amb qui ens unim per poder créixer. La fe no sols mira Jesús, sinó que mira des del punt de vista de Jesús, amb els seus ulls: és una participació en la seva manera de veure. En molts àmbits de la vida confiem en altres persones que coneixen les coses més bé que nosaltres. Tenim confiança en l'arquitecte que ens construeix la casa, en el farmacèutic que ens dóna la medecina per a curar-nos, en l'advocat que ens defensa en el tribunal. Tenim necessitat també d'algú que sigui fiable i expert en les coses de Déu. Jesús, el seu Fill, es presenta com aquell qui ens explica Déu (cf. Jn 1,18). La vida de Crist –la seva manera de conèixer el Pare, de viure totalment en relació a ell– obre un espai nou a l'experiència humana, en el qual podem entrar. La importància de la relació personal amb Jesús mitjançant la fe queda reflectida en els diversos usos que sant Joan fa del

[14] Part II, IV.

verb *credere*. Al costat de «creure que» és veritat el que Jesús ens diu (cf. Jn 14,10; 20,31), sant Joan usa també les construccions «creure» Jesús i «creure en» Jesús. «Creiem» Jesús quan acceptem la seva Paraula, el seu testimoniatge, perquè ell és veraç (cf. Jn 6,30). «Creiem en» Jesús quan l'acollim personalment en la nostra vida i ens confiem a ell, unint-nos a ell mitjançant l'amor i seguint-lo al llarg del camí (cf. Jn 2,11; 6,47; 12,44).

Per tal que poguéssim conèixer-lo, acollir-lo i seguir-lo, el Fill de Déu ha assumit la nostra carn, i així la seva visió del Pare s'ha realitzat també a la manera humana, mitjançant un camí i un recorregut temporal. La fe cristiana és fe en l'encarnació del Verb i en la seva resurrecció en la carn; és fe en un Déu que s'ha fet tan proper que ha entrat en la nostra història. La fe en el Fill de Déu fet home en Jesús de Natzaret no ens separa de la realitat, sinó que ens permet de captar-ne el significat profund, descobrir fins a quin punt Déu estima aquest món i com l'orienta incessantment cap a ell; i això porta el cristià a comprometre's, a viure amb major intensitat encara el camí sobre la terra.

La salvació mitjançant la fe

19. A partir d'aquesta participació en la manera de veure de Jesús, l'apòstol Pau ens ha deixat en els seus escrits una descripció de l'existència creient. El qui creu, acceptant el do de la fe, és transformat en una creatura nova, rep un nou ésser, un ésser filial que el fa fill en el Fill. «Abba, Pare», és la paraula més característica de l'experiència de Jesús, que esdevé el nucli de l'experiència cristiana (cf. Rm 8,15). La vida en la fe, en tant que existència filial, consisteix a reconèixer el do originari i radical que hi ha a la base de l'existència de l'home, i pot resumir-se en la frase de sant Pau als Corintis: «Tens res que no hagis rebut?» (1Co 4,7). Precisament en aquest punt se situa el cor de la polèmica de sant Pau amb els fariseus, la discussió sobre la salvació mitjançant la fe o mitjançant les obres de la llei. El que sant Pau rebutja és l'actitud del qui pretén justificar-se a si mateix davant de Déu mitjançant les seves pròpies obres. Aquest, encara que obeeixi els manaments, encara que faci obres bones, es posa a si mateix al bell mig, i no reconeix que l'origen de la bondat és Déu. Qui obra així, qui vol ser font de la seva pròpia justícia, veu com aviat se li esgota i s'adona que ni tan sols pot mantenir-se fidel a la llei. Es tanca, aïllant-se del Senyor i dels altres, i per això mateix la seva vida es torna vana, les seves obres estèrils, com un arbre lluny de l'aigua. Sant Agustí ho expressa així amb el seu llenguatge concís i eficaç: «*Ab eo qui fecit te noli deficere nec ad te*», d'aquell qui t'ha fet, no te n'allunyis ni tan sols per anar a tu.[15] Quan l'home pensa que, allunyant-se de Déu, es trobarà a si mateix, la seva existència fracassa (cf. Lc 15,11-24). La salvació comença amb l'obertura a quelcom que ens precedeix, a un do originari que afirma la vida i protegeix l'existència. Només obrint-nos a aquest origen i reconeixent-lo, és possible de ser transformats, deixant que la salvació actuï en nosaltres i faci fecunda la vida, plena de bons fruits. La salvació mitjançant la fe consisteix a reconèixer el primat del do de Déu, com bé resumeix sant Pau: «És per la gràcia que heu estat salvats per mitjà de la fe! I això no ve de nosaltres: és un do de Déu» (Ef 2,8s).

20. La nova lògica de la fe està centrada en Crist. La fe en Crist ens salva perquè en ell la vida s'obre radicalment a un Amor que ens precedeix i ens transforma des de dins, que actua en nosaltres i amb nosaltres. Així apareix amb claredat en l'exegesi que

[15] *De continentia*, 4,11: PL 40, 356.

l'Apòstol dels gentils fa d'un text del Deuteronomi, interpretant que s'insereix en la dinàmica més profunda de l'Antic Testament. Moisès diu al poble que el manament de Déu no és massa alt ni està massa allunyat de l'home. No s'ha de dir: «Qui de nosaltres pujarà al cel i ens el portarà?» o «Qui de nosaltres travessarà el mar i ens el portarà?» (cf. Dt 30,11-14). Pau interpreta aquesta proximitat de la paraula de Déu com a referida a la presència de Crist en el cristià: «No diguis en el teu cor: "Qui pujarà al cel?", és a dir, per fer-ne baixar Crist. O "qui baixaràa l'abisme?", és a dir, per fer-ne pujar Crist d'entre els morts» (Rm 10,6-7). Crist ha baixat a la terra i ha ressuscitat d'entre els morts; amb la seva encarnació i resurrecció, el Fill de Déu ha abraçat tot el camí de l'home i habita en els nostres cors mitjançant l'Esperit Sant. La fe sap que Déu s'ha fet molt proper a nosaltres, que Crist se'ns ha donat com un gran do que ens transforma interiorment, que habita en nosaltres, i així ens dóna la llum que il·lumina l'origen i el final de la vida, l'arc complet del camí humà.

21. Així podem entendre la novetat que la fe aporta. El creient és transformat per l'Amor, al qual s'obre per la fe, i en obrir-se a aquest Amor que se li ofereix, la seva existència es dilata més enllà de si mateix. Per això, sant Pau pot afirmar: «No sóc jo qui viu, és Crist qui viu en mi» (Ga 2,20), i exhortar: «Que Crist habiti per la fe en els vostres cors» (Ef 3,17). En la fe, el «jo» del creient s'eixampla per a ser habitat per un Altre, per a viure en un Altre, i així la seva vida es fa més gran en l'Amor. En això consisteix l'acció pròpia de l'Esperit Sant. El cristià pot tenir els ulls de Jesús, els seus sentiments, la seva condició filial, perquè és fet partícip del seu Amor, que és l'Esperit. I en aquest Amor es rep en certa manera la visió pròpia de Jesús. Sense aquesta conformació en l'Amor, sense la presència de l'Esperit que l'infon en els nostres cors (cf. Rm 5,5), és impossible de confessar Jesús com a Senyor (cf. 1Co 12,3).

La forma eclesial de la fe

22. D'aquesta manera, l'existència creient esdevé existència eclesial. Quan sant Pau parla als cristians de Roma dient que tots els creients formen un sol cos en Crist, els demana que no siguin orgullosos, sinó que es captinguin «segons la mesura de la fe que Déu concedí a cadascú» (Rm 12,3). El creient aprèn a veure's a si mateix a partir de la fe que professa: la figura de Crist és el mirall en què descobreix la seva pròpia imatge reflectida. I com que Crist abraça en si tots els creients, que formen el seu cos, el cristià es comprèn a si mateix dins aquest cos, en relació originària amb Crist i amb els germans en la fe. La imatge del cos no pretén reduir el creient a una simple part d'un tot anònim, a mera peça d'un gran engranatge, sinó que subratlla més aviat la unió vital de Crist amb els creients i de tots els creients entre ells (cf. Rm 12,4-5). Els cristians són «u» (cf. Ga 3,28), sense perdre la seva individualitat, i en el servei als altres cadascú assoleix fins al fons el seu propi ésser. S'entén llavors per què fora d'aquest cos, d'aquesta unitat de l'Església en Crist, d'aquesta Església que –segons l'expressió de Romano Guardini– «és la portadora històrica de la visió integral de Crist sobre el món»,[16] la fe perd la seva «mesura», ja no troba el seu equilibri, l'espai necessari per a sostenir-se. La fe té una configuració necessàriament eclesial, es confessa dins el cos de Crist, com a comunió real dels creients. Des d'aquest àmbit eclesial, obre el cristià individual a tots els homes. La paraula de Crist, un cop escoltada i pel seu propi dinamisme, en el cristià es transforma en resposta, i esdevé paraula pronunciada, confessió de fe. Com diu sant Pau: «Amb el cor es creu [...], i amb els llavis es

[16] Vom Wesen katholischer Weltanschauung (1923), a Unterscheidung des Christlichen. Gesammelte Studien 1923-1963, Mainz 1963, 24.

professa» (Rm 10,10). La fe no és quelcom privat, una concepció individualista, una opinió subjectiva, sinó que neix de l'escolta i està destinada a pronunciar-se i a convertir-se en anunci. En efecte, «com creuran en aquell de qui no han sentit parlar? Com sentiran parlar d'ell sense ningú que l'anunciï?» (Rm 10,14). La fe es fa, doncs, operant en el cristià a partir del do rebut, de l'Amor que atrau cap a Crist (cf. Ga 5,6), i el fa partícip del camí de l'Església, pelegrina en la història fins al seu acompliment. Qui ha estat transformat d'aquesta manera adquireix una nova forma de veure, la fe esdevé llum per als seus ulls.

CAPÍTOL SEGON

SI NO CREIEU, NO COMPRENDREU

(cf. Is 7,9)

Fe i veritat

23. Si no creieu, no comprendreu (cf. Is 7,9). La versió grega de la Bíblia hebrea, la traducció dels Setantarealitzada a Alexandria d'Egipte, tradueix així les paraules del profeta Isaïes al rei Acaz. D'aquesta manera, la qüestió del coneixement de la veritat es col·locava al bell mig de la fe. Però en el text hebreu llegim de manera diferent. Aquí, el profeta diu al rei: «Si no creieu, no subsistireu.» Es tracta d'un joc de paraules amb dues formes del verb *'aman*: «creieu» (*ta'aminu*), i «subsistireu» (*te'amenu*). Espaordit per la força dels seus enemics, el rei busca la seguretat d'una aliança amb el gran imperi d'Assíria. El profeta l'invita llavors a fiar-se únicament de la veritable roca que no vacil·la, del Déu d'Israel. Atès que Déu és fiable,és raonable de tenir fe en ell, fonamentar la pròpia seguretat sobre la seva Paraula. És aquest el Déu a qui Isaïes anomenarà més endavant dues vegades «el Déu de l'Amén» (Is 65,16), fonament indestructible de fidelitat a l'aliança. Es podria pensar que la versió grega de la Bíblia, en traduir «subsistir» per «comprendre», ha fet un canvi profund del sentit del text, passant de la noció bíblica de confiança en Déu a la grega de comprensió. Tanmateix, aquesta traducció, que acceptava certament el diàleg amb la cultura hel·lenista, no és aliena a la dinàmica profunda del text hebreu. En efecte, la subsistència que Isaïes promet al rei passa per la comprensió de l'acció de Déu i de la història del poble. El profeta invita a comprendre les vies del Senyor, descobrint en la fidelitat de Déu el pla de saviesa que governa els segles. Sant Agustí ha fet una síntesi de «comprendre» i «subsistir» en les seves *Confessions*, quan parla de fiar-se de la veritat per a mantenir-se dempeus: «M'estabilitzaré i consolidaré en vós [...], en la vostra veritat».[17] Pel context sabem que sant Agustí vol mostrar com aquesta veritat fidedigna de Déu, segons apareix en la Bíblia, és la seva presència fidel al llarg de la història, la seva capacitat de mantenir units els temps, recollint la dispersió dels dies de l'home.[18]

24. Llegit a aquesta llum, el text d'Isaïes porta a una conclusió: l'home té necessitat de coneixement, té necessitat de veritat, perquè sense aquesta no pot subsistir, no va endavant. La fe, sense veritat, no salva, no dóna seguretat als nostres passos. Es queda en una bella faula, projecció dels nostres desigs de felicitat, quelcom que ens satisfà

[17] *Confessiones* XI, 30, 40: PL 32, 825: «et stabo atque solidabor in te, in forma mea, veritate tua…».
[18] Cf. *ibid*., 825-826.

únicament en la mesura en què vulguem fer-nos una il·lusió. O bé es redueix a un sentiment bonic, que consola i entusiasma, però depenent dels canvis en el nostre estat d'ànim o de la situació dels temps, i incapaç de donar continuïtat al camí de la vida. Si la fe fos això, el rei Acaz tindria raó de no jugar-se la seva vida i la integritat del seu regne per una emoció. En canvi, gràcies a la seva unió intrínseca amb la veritat, la fe és capaç d'oferir una llum nova, superior als càlculs del rei, perquè hi veu més enllà, perquè comprèn l'actuació de Déu, que és fidel a la seva aliança i a les seves promeses.

25. Recuperar la connexió de la fe amb la veritat és avui encara més necessari, precisament per la crisi de veritat en què ens trobem. En la cultura contemporània es tendeix sovint a acceptar com a veritat només la veritat tecnològica: és veritat allò que l'home aconsegueix de construir i mesurar amb la seva ciència; és veritat perquè funciona i així fa més còmoda i fàcil la vida. Avui sembla que aquesta és l'única veritat certa, l'única que es pot compartir amb altres, l'única sobre la qual és possible debatre i comprometre's junts. Per altra banda, hi hauria després les veritats de l'individu, que consisteixen en l'autenticitat amb allò que cadascú sent dintre seu, vàlides només per a un mateix, i que no es poden proposar als altres amb la pretensió de contribuir al bé comú. La veritat gran, la veritat que explica la vida personal i social en el seu conjunt, és vista amb sospita. ¿No ha estat aquesta veritat –es pregunten– la que han pretès els grans totalitarismes del segle passat, una veritat que imposava la seva pròpia concepció global per esclafar la història concreta de l'individu? Així, queda només un relativisme en què la qüestió de la veritat completa, que és en el fons la qüestió de Déu, ja no interessa. En aquesta perspectiva, és lògic que hom pretengui desfer la connexió de la religió amb la veritat, perquè aquest nexe es trobaria a l'arrel del fanatisme, que intenta atropellar el qui no comparteix les pròpies creences. A propòsit d'això, podem parlar d'un gran oblit en el nostre món contemporani. En efecte, la pregunta per la veritat és una qüestió de memòria, de memòria profunda, perquè s'adreça a quelcom que ens precedeix i, d'aquesta manera, pot aconseguir unir-nos més enllà del nostre «jo» petit i limitat. És la pregunta sobre l'origen de tot, a la llum del qual es pot veure la meta i, amb això, també el sentit del camí comú.

Amor i coneixement de la veritat

26. En aquesta situació, pot la fe cristiana oferir un servei al bé comú indicant la manera justa d'entendre la veritat? Per a respondre, és necessari reflexionar sobre el tipus de coneixement propi de la fe. Pot ajudar-nos-hi una expressió de sant Pau, quan afirma: «Amb el cor es creu» (Rm 10,10). En la Bíblia el cor és el centre de l'home, on s'entrellacen totes les seves dimensions: el cos i l'esperit, la interioritat de la persona i la seva obertura al món i als altres, l'enteniment, la voluntat, l'afectivitat. Doncs bé, si el cor és capaç de mantenir unides aquestes dimensions és perquè en ell és on ens obrim a la veritat i a l'amor, i deixem que ens toquin i ens transformin en el més pregon. La fe transforma tota la persona, precisament perquè la fe s'obre a l'amor. Aquesta interacció de la fe amb l'amor ens permet de comprendre el tipus de coneixement propi de la fe, la seva força de convicció, la seva capacitat d'il·luminar els nostres passos. La fe coneix pel fet d'estar vinculada a l'amor, en tant que el mateix amor porta una llum. La comprensió de la fe és la que neix quan rebem el gran amor de Déu que ens transforma interiorment i ens dóna ulls nous per a veure la realitat.

27. És coneguda la manera en què el filòsof Ludwig Wittgenstein explica la connexió entre fe i certesa. Segons ell, creure seria quelcom semblant a una experiència d'enamorament, entesa com una cosa subjectiva, que no es pot proposar com a veritat

vàlida per a tothom.[19] En efecte, l'home modern creu que la qüestió de l'amor té poc a veure amb la veritat. L'amor es concep avui com una experiència que pertany al món dels sentiments volubles i no pas a la veritat.

Però aquesta descripció de l'amor, és veritablement adequada? En realitat, l'amor no es pot reduir a un sentiment que va i ve. Té a veure certament amb la nostra afectivitat, però per obrir-la a la persona estimada i iniciar un camí, que consisteix a sortir de l'aïllament del propi jo per encaminar-se cap a l'altra persona, per construir una relació duradora; l'amor tendeix a la unió amb la persona estimada. I així es pot veure en quin sentit l'amor té necessitat de veritat. Només en tant que està fundat en la veritat, l'amor pot perdurar en el temps, superar la fugacitat de l'instant i restar ferm per a donar consistència a un camí en comú. Si l'amor no té a veure amb la veritat, està subjecte al vaivé dels sentiments i no supera la prova del temps. L'amor veritable, en canvi, unifica tots els elements de la persona i esdevé una llum nova cap a una vida gran i plena. Sense veritat, l'amor no pot oferir un vincle sòlid, no aconsegueix d'arribar al «jo» més enllà del seu aïllament, ni alliberar-lo de la fugacitat de l'instant per tal d'edificar la vida i donar fruit.

Si l'amor necessita la veritat, també la veritat té necessitat de l'amor. Amor i veritat no es poden separar. Sense amor, la veritat es torna freda, impersonal, opressiva per a la vida concreta de la persona. La veritat que busquem, la que dóna sentit als nostres passos, ens il·lumina quan l'amor ens toca. Qui estima comprèn que l'amor és experiència de veritat, que ell mateix obre els nostres ulls per a veure tota la realitat de manera nova, en unió amb la persona estimada. En aquest sentit, sant Gregori el Gran ha escrit que «*amor ipse notitia est*», l'amor mateix és un coneixement, comporta una lògica nova.[20] Es tracta d'una manera relacional de veure el món, que esdevé coneixement compartit, visió en la visió d'un altre o visió comuna de totes les coses. Guillem de Saint Thierry, en l'Edat Mitjana, segueix aquesta tradició quan comenta el verset del Càntic dels Càntics en què l'estimat diu a l'estimada: «Els teus ulls són coloms» (Ct 1,15).[21] Aquests dos ulls, explica Guillem, són la raó creient i l'amor, que esdevenen un de sol per a arribar a contemplar Déu, quan l'enteniment es fa «enteniment d'un amor il·luminat».[22]

28. Una expressió eminent d'aquest descobriment de l'amor com a font de coneixement, que forma part de l'experiència originària de tot home, es troba en la concepció bíblica de la fe. Assaborint l'amor amb què Déu l'ha elegit i l'ha engendrat com a poble, Israel arriba a comprendre la unitat del designi diví, des del seu origen fins al seu acompliment. El coneixement de la fe, pel fet de néixer de l'amor de Déu que estableix l'aliança, il·lumina un camí en la història. Per això, en la Bíblia, veritat i fidelitat van unides, i el Déu veritable és el Déu fidel, aquell que manté les seves promeses i permet de comprendre el seu designi al llarg del temps. Mitjançant l'experiència dels profetes, en el sofriment de l'exili i en l'esperança d'un retorn definitiu a la ciutat santa, Israel ha intuït que aquesta veritat de Déu s'estenia més enllà de la pròpia història, per a abraçar tota la història del món, ja des de la creació. El coneixement de la fe il·lumina no sols el camí particular d'un poble, sinó el decurs complet del món creat, des del seu origen fins a laseva consumació.

---

[19] Cf. Vermischte Bemerkungen / Culture and Value, G. H. von Wright, ed., Oxford 1991, 32-33, 61-64.

[20] *Homiliae in Evangelia*, II, 27, 4: PL 76, 1207.

[21] Cf. *Expositio super Cantica Canticorum*, XVIII, 88: CCL, *Continuatio Mediaevalis* 87, 67.

[22] *Ibid*., XIX, 90: CCL, *Continuatio Mediaevalis* 87, 69.

La fe com a escolta i visió

29. Precisament perquè el coneixement de la fe va lligat a l'aliança d'un Déu fidel, que estableix una relació d'amor amb l'home i li adreça la Paraula, és presentat per la Bíblia com a escolta, i és associat al sentit de l'oïda. Sant Pau fa servir una fórmula que ha esdevingut clàssica: *fides ex auditu*, «la fe neix del missatge que s'escolta» (Rm 10,17). El coneixement associat a la paraula és sempre personal: reconeix la veu, l'acull en llibertat i la segueix en obediència. Per això sant Pau parla de la «obediència de la fe» (cf. Rm 1,5; 16,26).[23] La fe és, a més, un coneixement vinculat al transcurs del temps, necessari perquè la paraula sigui pronunciada: és un coneixement que s'aprèn tan sols en un camí de seguiment. L'escolta ajuda a representar bé el nexe entre coneixement i amor.

Pel que fa al coneixement de la veritat, l'escolta s'ha contraposat a vegades a la visió, que seria més pròpia de la cultura grega. La llum, si per una banda possibilita la contemplació de la totalitat, a la qual l'home sempre ha aspirat, per una altra sembla prendre espai a la llibertat, perquè davalla del cel i arriba directament als ulls, sense esperar que l'ull respongui. A més, seria com una invitació a una contemplació extàtica, separada del temps concret en què l'home gaudeix i pateix. Segons aquesta perspectiva, l'acostament bíblic al coneixement estaria oposat al grec, que, buscant una comprensió completa de la realitat, ha vinculat el coneixement a la visió.

Tanmateix, aquesta suposició no es correspon amb la dada bíblica. L'Antic Testament ha combinat ambdós tipus de coneixement, perquè a l'escolta de la Paraula de Déu hi uneix el desig de veure el seu rostre. D'aquesta manera, es pogué entrar en diàleg amb la cultura hel·lenística, diàleg que pertany al cor de l'Escriptura. L'oïda possibilita la crida personal i l'obediència, i també, que la veritat es reveli en el temps; la vista aporta la visió completa de tot el recorregut i ens permet de situar-nos en el gran projecte de Déu; sense aquesta visió, tindríem solament fragments aïllats d'un tot desconegut.

30. La connexió entre veure i escoltar, com a òrgans de coneixement de la fe, apareix amb tota claredat en l'Evangeli de sant Joan. Per al quart Evangeli, creure és escoltar i, al mateix temps, veure. L'escolta de la fe té les mateixes característiques que el coneixement propi de l'amor: és una escolta personal, que distingeix la veu i reconeix la del Bon Pastor (cf. Jn 10,3-5); una escolta que requereix seguiment, com en el cas dels primers deixebles, que «van sentir les seves paraules i van seguir Jesús» (Jn 1,37). Per altra banda, la fe va unida també a la visió. A vegades, la visió dels signes de Jesús precedeix la fe, com en el cas d'aquells jueus que, després de la resurrecció de Llàtzer, «veient el que Jesús havia fet, cregueren en ell» (Jn 11,45). Altres vegades, la fe porta a una visió més profunda: «Si creus, veuràs la glòria de Déu» (Jn 11,40). Al final, creure i veure estan entrellaçats: «El qui creu en mi [...] creu en el qui m'ha enviat. I el qui em veu a mi, veu el qui m'ha enviat» (Jn 12,44-45). Gràcies a la unió amb l'escolta, el fet de veure forma també part del seguiment de Jesús, i la fe es presenta com un camí de la mirada, en què els ulls s'acostumen a veure en profunditat. Així, el matí de Pasqua, es

[23] «Al Déu que es revela cal retre-li l'obediència de la fe (Rm 16,26; cf. Rm 1,5; 2Co 10,5-6), mitjançant la qual l'home es confia tot sencer i lliurement a Déu, oferint «l'homenatge de l'enteniment i de la voluntat al Déu que es revela», i acceptant voluntàriament la revelació que d'ell hem rebut. Per poder confessar aquesta fe, cal la gràcia de Déu, que arriba la primera i ens ajuda, i cal l'auxili interior de l'Esperit Sant, que mou el cor i el converteix a Déu, que obre els ulls de la intel·ligència i dóna «a tothom la suavitat per a acceptar i creure la veritat». I per tal que la comprensió de la revelació sigui cada vegada més profunda, el mateix Esperit Sant perfecciona constantment la fe per mitjà dels seus dons» (Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, sobre la divina revelació, 5).

passa de Joan que, encara en la fosca, davant el sepulcre buit, «veié i cregué» (Jn 20,8), a Maria Magdalena que veu, ara sí, Jesús (cf. Jn 20,14) i vol retenir-lo, però se li demana que el contempli en el seu camí cap al Pare, fins a arribar a la plena confessió de la mateixa Magdalena davant els deixebles: «He vist el Senyor» (Jn 20,18).

Com s'arriba a aquesta síntesi entre sentir i veure? Ho fa possible la persona concreta de Jesús, que es pot veure i sentir. Ell és la Paraula feta carn, la glòria del qual hem contemplat (cf. Jn 1,14). La llum de la fe és la d'un Rostre en què hom veu el Pare. En efecte, en el quart Evangeli, la veritat que la fe percep és la manifestació del Pare en el Fill, en la seva carn i en les seves obres terrenals, veritat que es pot definir com la «vida lluminosa» de Jesús.[24] Això significa que el coneixement de la fe no invita a mirar una veritat purament interior. La veritat que la fe ens desvela està centrada en el trobament amb Crist, en la contemplació de la seva vida, en la percepció de la seva presència. En aquest sentit, sant Tomàs d'Aquino parla de la *oculata fides* dels Apòstols –la fe que veu– davant la visió corpòria del Ressuscitat.[25] Van veure Jesús ressuscitat amb els seus propis ulls i cregueren, és a dir, pogueren penetrar en la profunditat d'allò que veien per tal de confessar el Fill de Déu, assegut a la dreta del Pare.

31. Solament així, mitjançant l'encarnació, compartint la nostra humanitat, el coneixement propi de l'amor podia arribar a plenitud. En efecte, la llum de l'amor s'encén quan som tocats en el cor, acollint la presència interior de l'estimat, que ens permet de reconèixer el seu misteri. Llavors entenem per què, per a sant Joan, al costat del veure i escoltar, la fe és també un tocar, com afirma en la seva primera Carta: «Allò que hem sentit, que hem vist amb els nostres ulls [...], que hem tocat amb les nostres mans sobre la Paraula de la vida» (1Jn 1,1). Amb la seva encarnació, amb la seva vinguda entre nosaltres, Jesús ens ha tocat i, a través dels sagraments, també avui ens toca; d'aquesta manera, transformant el nostre cor, ens ha permès i ens continua permetent de reconèixer-lo i confessar-lo com a Fill de Déu. Amb la fe, nosaltres podem tocar-lo, i rebre la força de la seva gràcia. Sant Agustí, comentant el passatge de l'hemorroïsa que toca Jesús per curar-se (cf. Lc 8,45-46), afirma: «Tocar amb el cor, això és creure».[26] També la multitud s'amuntega entorn d'ell, però no el frega amb el toc personal de la fe, que reconeix el seu misteri, el misteri del Fill que manifesta el Pare. Quan estem configurats amb Jesús, rebem ulls adequats per a veure'l.

Diàleg entre fe i raó

32. La fe cristiana, en tant que anuncia la veritat de l'amor total de Déu i obre a la força d'aquest amor, arriba al centre més pregon de l'experiència de l'home, que ve a la llum gràcies a l'amor, i és cridat a estimar per a restar en la llum. Amb el desig d'il·luminar tota la realitat a partir de l'amor de Déu manifestat en Jesús, i mirant d'estimar amb aquest mateix amor, els primers cristians van trobar en el món grec, en el seu afany de veritat, un referent adequat per al diàleg. El trobament del missatge evangèlic amb el pensament filosòfic de l'antiguitat va ser un moment decisiu perquè l'Evangeli arribés a tots els pobles, i afavorí una fecunda interacció entre la fe i la raó, que s'ha anat desenvolupant al llarg dels segles fins als nostres dies. El beat Joan Pau II, en la seva

[24] Cf. H. Schlier, *Meditationen über den Johanneischen Begriff der Wahrheit, en Besinnung auf das Neue Testament. Exegetische Aufsätze und Vorträge* 2, Freiburg, Basel, Wien 1959, 272.

[25] Cf. S. Th. III, q. 55, a. 2, ad 1.

[26] *Sermo* 229/L, 2: PLS 2, 576: «Tangere autem corde, hoc est credere».

Carta encíclica *Fides et ratio*, ha mostrat com la fe i la raó es reforcen mútuament.[27] Quan trobem la llum plena de l'amor de Jesús, ens adonem que en qualsevol amor nostre hi ha ja un tènue reflex d'aquella llum i percebem quina és la seva meta última. I, al mateix temps, el fet que en els nostres amors hi hagi una llum ens ajuda a veure el camí de l'amor fins a la donació plena i total del Fill de Déu per nosaltres. En aquest moviment circular, la llum de la fe il·lumina totes les nostres relacions humanes, que poden ser viscudes en unió amb l'amor i la tendresa de Crist.

33. En la vida de sant Agustí trobem un exemple significatiu d'aquest camí en què la recerca de la raó, amb el seu desig de veritat i claredat, s'ha integrat en l'horitzó de la fe, del qual ha rebut una nova intel·ligència. Per una banda, sant Agustí accepta la filosofia grega de la llum amb la seva insistència en la visió. El seu trobament amb el neoplatonisme li havia permès de conèixer el paradigma de la llum, que davalla de dalt per il·luminar les coses, i constitueix així un símbol de Déu. D'aquesta manera, sant Agustí va comprendre la transcendència divina, i descobrí que totes les coses tenen en si mateixes una transparència que pot reflectir la bondat de Déu, el Bé. Així es desprengué del maniqueisme en què estava instal·lat i que el duia a pensar que el mal i el bé lluiten contínuament entre ells, confonent-se i barrejant-se sense contorns clars. Comprendre que Déu és llum va donar a la seva existència una nova orientació, li permeté de reconèixer el mal que havia comès i girar-se cap al bé.

Per altra banda, en l'experiència concreta de sant Agustí, tal com ell mateix explica en les seves *Confessions*, el moment decisiu del seu camí de fe no va ser una visió de Déu més enllà d'aquest món, sinó més aviat una escolta, quan en el jardí va sentir una veu que deia: «Pren i llegeix»; prengué el volum de les Cartes de sant Pau i s'aturà en el capítol tretzè de la Carta als Romans.[28] Feia acte de presència així el Déu personal de la Bíblia, capaç de comunicar-se amb l'home, de baixar a viure amb ell i d'acompanyar-lo en el camí de la història, manifestant-se en el temps de l'escolta i la resposta.

De tota manera, aquest trobament amb el Déu de la Paraula no va fer que sant Agustí prescindís de la llum i la visió. Integrà ambdues perspectives, guiat sempre per la revelació de l'amor de Déu en Jesús. I, així, elaborà una filosofia de la llum que integra la reciprocitat pròpia de la paraula i dóna espai a la llibertat de la mirada davant la llum. Igual que la paraula requereix una resposta lliure, així la llum té com a resposta una imatge que la reflecteix. Sant Agustí, associant escolta i visió, pot parlar llavors de la «paraula que resplendeix a dins de l'home».[29] D'aquesta manera, la llum es converteix, per dir-ho així, en la llum d'una paraula, perquè és la llum d'un Rostre personal, una llum que, il·luminant-nos, ens crida i vol reflectir-se en el nostre rostre per tal de resplendir des de dins de nosaltres mateixos. Per altra banda, el desig de la visió global, i no sols dels fragments de la història, continua present i s'acomplirà al final, quan l'home, com diu el Sant d'Hipona, veurà i estimarà.[30] I això, no perquè sigui capaç de tenir tota la llum, que serà sempre inabastable, sinó perquè entrarà del tot en la llum.

34. La llum de l'amor, pròpia de la fe, pot il·luminar els interrogants del nostre temps quant a la veritat. Sovint la veritat queda avui reduïda a l'autenticitat subjectiva de l'individu, vàlida només per a la vida de cadascú. Una veritat comuna ens fa por, perquè la identifiquem amb la imposició intransigent dels totalitarismes. Tanmateix, si és la

---

[27] Cf. Carta enc. *Fides et ratio* (14 setembre 1998): ASS (1999), 61-62.

[28] Cf. *Confessiones*, VIII, 12, 29: PL 32, 762.

[29] *De Trinitate*, XV, 11, 20: PL 42, 1071: «Verbum quod intus lucet.»

[30] Cf. *De civitate Dei*, XXII, 30, 5: PL 41, 804.

veritat de l'amor, si és la veritat que es desvela en el trobament personal amb l'Altre i amb els altres, llavors s'allibera de la seva clausura en l'àmbit privat per a formar part del bé comú. La veritat d'un amor no s'imposa amb la violència, no aixafa la persona. Naixent de l'amor pot arribar al cor, al centre personal de cada home. Es veu clar així que la fe no és intransigent, sinó que creu en la convivència que respecta l'altre. El creient no és arrogant; al contrari, la veritat el fa humil, sabent que, més que posseir-la ell, és ella la qui l'abraça i el posseeix. En lloc de fer-nos intolerants, la seguretat de la fe ens posa en camí i fa possible el testimoniatge i el diàleg amb tothom.

Per altra banda, la llum de la fe, unida a la veritat de l'amor, no és aliena al món material, perquè l'amor es viu sempre en cos i ànima; la llum de la fe és una llum encarnada, que procedeix de la vida lluminosa de Jesús. Il·lumina fins i tot la matèria, confia en el seu ordenament, sap que en ella s'obre un camí d'harmonia i de comprensió cada vegada més ampli. La mirada de la ciència es beneficia així de la fe: aquesta invita el científic a estar obert a la realitat, en tota la seva riquesa inesgotable. La fe desperta el sentit crític, en tant que no permet que la recerca es conformi amb les seves fórmules i l'ajuda a adonar-se que la natura no es redueix a aquestes. Invitant a meravellar-se davant el misteri de la creació, la fe eixampla els horitzons de la raó per il·luminar millor el món que es presenta als estudis de la ciència.

Fe i recerca de Déu

35. La llum de la fe en Jesús il·lumina també el camí de tots els qui busquen Déu, i constitueix l'aportació pròpia del cristianisme al diàleg amb els seguidors de les diverses religions. La Carta als Hebreus ens parla del testimoniatge dels justos que, abans de l'aliança amb Abraham, ja buscaven Déu amb fe. D'Henoc es diu que «se li acreditù que havia complagut Déu» (He 11,5), una cosa impossible sense la fe, perquè «el qui s'acosta a Déu ha de creure que existeix i que recompensa els qui el cerquen» (He 11,6). Podem entendre així que el camí de l'home religiós passa per la confessió d'un Déu que es preocupa d'ell i que no és pas inaccessible. Quina millor recompensa podria donar Déu als qui el busquen, que deixar-se trobar? I fins i tot abans d'Henoc, tenim la figura d'Abel, la fe del qual és també lloada, i gràcies a la qual el Senyor es complau en els seus dons, en l'ofrena de les primícies dels seus ramats (cf. He 11,4). L'home religiós intenta reconèixer els signes de Déu en les experiències quotidianes de la seva vida, en el cicle de les estacions, en la fecunditat de la terra i en tot el moviment del cosmos. Déu és lluminós, i es deixa trobar per aquells qui el cerquen amb cor sincer.

Imatge d'aquesta recerca són els Mags, guiats per l'estrella fins a Betlem (cf. Mt 2,1-12). Per a ells, la llum de Déu s'ha fet camí, com estrella que guia per una senda de descobriments. L'estrella parla així de la paciència de Déu amb els nostres ulls, que han d'habituar-se a la seva esplendor. L'home religiós està en camí i ha d'estar disposat a deixar-se guiar, a sortir d'ell mateix, per tal de trobar el Déu que sempre sorprèn. Aquest respecte de Déu pels ulls dels homes ens mostra que, quan l'home s'hi acosta, la llum humana no es dissol en la immensitat lluminosa de Déu, com una estrella que desapareix a l'alba, sinó que es fa més brillant com més propera està del foc originari, com mirall que reflecteix la seva esplendor. La confessió cristiana de Jesús com a únic salvador, sosté que tota la llum de Déu s'ha concentrat en ell, en la seva «vida lluminosa», en la qual es desvela l'origen i la consumació de la història.[31] No hi ha cap

[31] Cf. Congregació per a la doctrina de la fe, Decl. *Dominus Iesus* (6 agost 2000), 15: AAS 92 (2000), 756.

experiència humana, cap itinerari de l'home vers Déu, que no pugui ser integrat, il·luminat i purificat per aquesta llum. Com més se submergeix el cristià en l'aurèola de la llum de Crist, més esdevé capaç d'entendre i d'acompanyar el camí dels homes cap a Déu.

En configurar-se com a via, la fe concerneix també la vida dels homes que, encara que no creguin, desitgen creure i no deixen de buscar. En la mesura en què s'obren a l'amor amb cor sincer i es posen en marxa amb aquella llum que aconsegueixen d'assolir, viuen ja, sense saber-ho, en la senda cap a la fe. Intenten de viure com si Déu existís, a vegades perquè reconeixen la seva importància per a trobar orientació segura en la vida comuna, i altres vegades perquè experimenten el desig de llum en la fosca, però també intuint, a la vista de la grandesa i la bellesa de la vida, que aquesta seria encara més gran amb la presència de Déu. Diu sant Ireneu de Lió que Abraham, abans de sentir la veu de Déu, ja el buscava «ardentment en el seu cor», i que «recorria tot el món preguntant-se on era Déu», fins que «Déu tingué pietat d'aquell qui, pel seu compte, el cercava en el silenci».[32] Qui es posa en camí per practicar el bé s'acosta a Déu, i ja és sostingut per ell, perquè és propi de la dinàmica de la llum divina il·luminar els nostres ulls quan caminem cap a la plenitud de l'amor.

Fe i teologia

36. En tractar-se d'una llum, la fe ens invita a endinsar-nos-hi, a explorar cada vegada més els horitzons que il·lumina, a fi de conèixer millor allò que estimem. D'aquest desig neix la teologia cristiana. Per tant, la teologia és impossible sense la fe i forma part del moviment mateix de la fe, que busca la intel·ligència més profunda de l'autorevelació de Déu, el cimal de la qual és el misteri de Crist. La primera conseqüència d'això és que la teologia no consisteix solament en un esforç de la raó per escrutar i conèixer, com en les ciències experimentals. Déu no es pot reduir a un objecte. Ell és Subjecte que es deixa conèixer i es manifesta en la relació de persona a persona. La fe recta orienta la raó a obrir-se a la llum que ve de Déu, perquè, guiada per l'amor a la veritat, pugui conèixer Déu més profundament. Els grans doctors i teòlegs medievals han indicat que la teologia, com a ciència de la fe, és una participació en el coneixement que Déu té de si mateix. La teologia, per tant, no és solament paraula sobre Déu, sinó abans de tot acolliment i recerca d'una intel·ligència més profunda d'aquesta paraula que Déu ens adreça, paraula que Déu pronuncia sobre si mateix, perquè és un diàleg etern de comunió, i admet l'home dins aquest diàleg.[33] Així, doncs, la humilitat que es deixa «tocar» per Déu forma part de la teologia, reconeix els seus límits davant el misteri i es llança a explorar, amb la disciplina pròpia de la raó, les insondables riqueses d'aquest misteri.

A més, la teologia participa en la forma eclesial de la fe; la seva llum és la llum del subjecte creient que és l'Església. Això requereix, per una banda, que la teologia estigui al servei de la fe dels cristians, s'ocupi humilment de custodiar i aprofundir la fe de tots, especialment la dels senzills. Per altra banda, la teologia, donat que viu de la fe, no pot considerar el Magisteri del Papa i dels Bisbes en comunió amb ell com una cosa extrínseca, un límit a la seva llibertat, sinó al contrari, com un moment intern, constitutiu, en tant que el Magisteri assegura el contacte amb la font originària, i ofereix, per tant, la certesa de beure en la Paraula de Déu en la seva integritat.

---

[32] *Demonstratio apostolicæ prædicationis*, 24: SC 406, 117.

[33] Cf. Bonaventura, Breviloquium, Prol.: *Opera Omnia*, V, Quaracchi 1891, p. 201; In I Sent., proem., q. 1, resp.: *Opera Omnia*, I, Quaracchi 1891, p. 7; Tomàs d'Aquino, S. Th. I, q. 1.

CAPÍTOL TERCER

TRANSMETO EL QUE HE REBUT

(cf. 1Co 15,3)

L'Església, mare de la nostra fe

37. Qui s'ha obert a l'amor de Déu, ha escoltat la seva veu i ha rebut la seva llum, no pot retenir aquest do per a ell tot sol. La fe, essent escolta i visió, es transmet també com a paraula i llum. L'apòstol Pau, parlant als Corintis, fa servir precisament aquestes dues imatges. Per una banda, diu: «Però tenint el mateix esperit de fe, segons el que està escrit: *He cregut i per això he parlat*, també nosaltres creiem i per això parlem» (2Co 4,13). La paraula rebuda esdevé resposta, confessió i, d'aquesta manera, ressona per als altres, invitant-los a creure. Per altra banda, sant Pau es refereix també a la llum: «Reflectim la glòria del Senyor i ens anem transformant a imatge seva» (2Co 3,18). És una llum que es reflecteix de rostre en rostre, com Moisès reflectia la glòria de Déu després d'haver parlat amb ell: «[Déu] ha brillat en els nostres cors, perquè resplendeixi el coneixement de la glòria de Déu reflectida en el rostre de Crist» (2Co 4,6). La llum de Crist brilla com en un mirall en el rostre dels cristians, i així es difon i arriba fins a nosaltres, de manera que també nosaltres puguem participar en aquesta visió i reflectir-ne a altres la llum, igual que en la litúrgia pasqual la llum del ciri encén altres moltes candeles. La fe es transmet, per dir-ho així, per contacte, de persona a persona, com una flama encén una altra flama. Els cristians, en la seva pobresa, planten una llavor tan fecunda que esdevé un gran arbre que és capaç d'omplir el món de fruits.

38. La transmissió de la fe, que brilla per a tots els homes en tot lloc, passa també per les coordenades temporals, de generació en generació. Atès que la fe neix d'un trobament que es produeix en la història i il·lumina el camí al llarg del temps, té necessitat de transmetre's a través dels segles. I mitjançant una cadena ininterrompuda de testimonis arriba a nosaltres el rostre de Jesús. Com és possible això? Com podem estar segurs d'arribar al «veritable Jesús» a través dels segles? Si l'home fos un individu aïllat, si partíssim solament del «jo» individual, que busca en si mateix la seguretat del coneixement, aquesta certesa seria impossible. No puc veure per mi mateix el que s'ha esdevingut en una època tan distant de la meva. Però aquesta no és l'única manera que té l'home de conèixer. La persona viu sempre en relació. Prové d'altres, pertany a altres, la seva vida s'eixampla en el trobament amb altres. Fins i tot el coneixement de si mateix, la mateixa autoconsciència, és relacional i està vinculada a altres que ens han precedit: en primer lloc els nostres pares, que ens han donat la vida i el nom. El llenguatge mateix, les paraules amb què interpretem la nostra vida i la nostra realitat, ens arriba a través d'altres, guardat en la memòria viva d'altres. El coneixement d'un mateix sols és possible quan participem en una memòria més gran. El mateix passa amb la fe, que duu a la seva plenitud la manera humana de comprendre. El passat de la fe, aquell acte d'amor de Jesús, que ha fet germinar en el món una vida nova, ens arriba en la memòria d'altres, de testimonis, conservat viu en aquell subjecte únic de memòria que és l'Església. L'Església és una Mare que ens ensenya a parlar el llenguatge de la fe. Sant Joan, en el seu Evangeli, ha insistit en aquest aspecte, unint fe i memòria, i associant-les totes dues a l'acció de l'Esperit Sant que, com diu Jesús, «us ho anirà recordant tot» (Jn 14,26). L'Amor, que és l'Esperit i que s'estatja en l'Església, manté units entre ells tots els temps i ens fa contemporanis de Jesús, convertint-se en el guia del nostre camí de fe.

39. És impossible de creure cadascú pel seu compte. La fe no és únicament una opció individual que es fa en la intimitat del creient, no és una relació exclusiva entre el «jo» del fidel i el «Tu» diví, entre un subjecte autònom i Déu. Per la seva mateixa naturalesa, s'obre al «nosaltres», es dóna sempre dins la comunió de l'Església. Ens ho recorda la forma dialogada del *Credo*, usada en la litúrgia baptismal. El creure s'expressa com a resposta a una invitació, a una paraula que ha de ser escoltada i que no procedeix de mi, i per això forma part d'un diàleg; no pot ser una mera confessió que neix de l'individu. És possible respondre en primera persona, «crec», només perquè hom forma part d'una gran comunió, perquè també hom diu «creiem». Aquesta obertura al «nosaltres» eclesial reflecteix l'obertura pròpia de l'amor de Déu, que no és sols relació entre el Pare i el Fill, entre el «jo» i el «tu», sinó que, en l'Esperit, és també un «nosaltres», una comunió de persones. Per això, el qui creu no està mai sol, perquè la fe tendeix a difondre's, a compartir la seva alegria amb altres. Qui rep la fe descobreix que les dimensions del seu «jo» s'eixamplen, i entaula noves relacions que enriqueixen la vida. Tertul·lià ho ha expressat incisivament, dient que el catecumen, «després del nou naixement pel baptisme», és rebut a la casa de la Mare per a alçar les mans i resar, juntament amb els germans, el Parenostre, com a signe de la seva pertinença a una nova família.[34]

Els sagraments i la transmissió de la fe

40. L'Església, com tota família, transmet als seus fills el contingut de la seva memòria. Com fer-ho de manera que no es perdi res i, més aviat, tot s'aprofundeixi cada vegada més en el patrimoni de la fe? Mitjançant la tradició apostòlica, conservada en l'Església amb l'assistència de l'Esperit Sant, tenim un contacte viu amb la memòria fundant. Com afirma el Concili ecumènic Vaticà II, «allò que els Apòstols van transmetre comprèn tot el necessari per a una vida santa i per a una fe creixent del Poble de Déu; així l'Església, amb el seu ensenyament, la seva vida, el seu culte, conserva i transmet a totes les edats el que és i el que creu».[35]

En efecte, la fe necessita un àmbit en el qual es pugui testimoniar i comunicar, un àmbit adequat i proporcionat al que es comunica. Per a transmetre un contingut merament doctrinal, una idea, potser seria suficient un llibre, o la reproducció d'un missatge oral. Però el que es comunica en l'Església, el que es transmet en la seva Tradició viva, és la llum nova que neix del trobament amb el Déu viu, una llum que toca la persona en el seu centre, en el cor, implicant la seva ment, la seva voluntat i la seva afectivitat, obrint-la a relacions vives en la comunió amb Déu i amb els altres. Per a transmetre aquesta riquesa hi ha un mitjà particular, que posa en joc tota la persona, cos, esperit, interioritat i relacions. Aquest mitjà són els sagraments, celebrats en la litúrgia de l'Església. En aquests es comunica una memòria encarnada, lligada als temps i llocs de la vida, associada a tots els sentits; impliquen la persona, com a membre d'un subjecte viu, d'un teixit de relacions comunitàries. Per això, si bé, per una banda, els sagraments són sagraments de la fe,[36] també s'ha de dir que la fe té una estructura sacramental. El desvetllament de la fe passa pel desvetllament d'un nou sentit sacramental de la vida de l'home i de l'existència cristiana, en el qual allò visible i material està obert al misteri d'allò etern.

---

[34] Cf. *De Baptismo*, 20, 5: CCL I, 295.

[35] Const. dogm. *Dei Verbum*, sobre la divina revelació, 8.

[36] Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. S*acrosanctum Concilium*, sobre la sagrada litúrgia, 59.

41. La transmissió de la fe es realitza en primer lloc mitjançant el baptisme. Podria semblar que el baptisme és sols una manera de simbolitzar la confessió de fe, un acte pedagògic per a qui té necessitat d'imatges i gestos, però del qual, en darrer terme, es podria prescindir. Unes paraules de sant Pau, a propòsit del baptisme, ens recorden que no és pas així. Diu ell que «pel baptisme hem estat sepultats en ell en la mort, per tal que, així com Crist ressuscità d'entre els morts per la glòria del Pare, així també nosaltres emprenguem una vida nova» (Rm 6,4). Mitjançant el baptisme ens convertim en creatures noves i en fills adoptius de Déu. L'Apòstol afirma després que el cristianisme ha estat lliurat a un «model de doctrina» (*typos didakhés*), al qual obeeix de cor (cf. Rm 6,17). En el baptisme l'home rep també una doctrina per professar i una forma concreta de viure, que implica tota la persona i la posa en el camí del bé. És transferit a un àmbit nou, col·locat en un nou ambient, amb una forma nova d'actuar en comú, en l'Església. El baptisme ens recorda així que la fe no és obra d'un individu aïllat, no és un acte que l'home pugui realitzar comptant només amb les seves forces, sinó que ha de ser rebuda entrant en la comunió eclesial que transmet el do de Déu: ningú no es bateja a si mateix, igual com ningú no neix pel seu compte. Hem estat batejats.

42. Quins són els elements del baptisme que ens introdueixen en aquest nou «model de doctrina»? Sobre el catecumen s'invoca, en primer lloc, el nom de la Trinitat: Pare, Fill i Esperit Sant. Se li presenta així des del principi un resum del camí de la fe. El Déu que ha cridat Abraham i ha volgut anomenar-se el seu Déu, el Déu que ha revelat el seu nom a Moisès, el Déu que, en lliurar-nos el seu Fill, ens ha revelat plenament el misteri del seu Nom, dóna al batejat una nova condició filial. Així es veu clar el sentit de l'acció que es realitza en el baptisme, la immersió en l'aigua: l'aigua és símbol de mort, que ens invita a passar per la conversió del «jo», perquè pugui obrir-se a un «Jo» més gran; i alhora és símbol de vida, del si del qual renaixem per a seguir Crist en la seva nova existència. D'aquesta manera, mitjançant la immersió en l'aigua, el baptisme ens parla de l'estructura encarnada de la fe. L'acció de Crist ens toca en la nostra realitat personal, transformant-nos radicalment, fent-nos fills adoptius de Déu, partícips de la seva naturalesa divina; modifica així totes les nostres relacions, la nostra manera d'estar en el món i en el cosmos, obrint-les a la seva mateixa vida de comunió. Aquest dinamisme de transformació propi del baptisme ens ajuda a comprendre la importància que té avui el catecumenat per a la nova evangelització, també en les societats d'antigues arrels cristianes, en les quals cada vegada més adults s'acosten al sagrament del baptisme. El catecumenat és camí de preparació per al baptisme, per a la transformació de tota l'existència en Crist.

Un text del profeta Isaïes, que ha estat relacionat amb el baptisme en la literatura cristiana antiga, ens pot ajudar a comprendre la connexió entre el baptisme i la fe: «Tindrà el seu alcàsser en un cimal rocós... amb provisió d'aigua» (Is 33,16).[37] El batejat, rescatat de l'aigua de la mort, pot posar-se dret sobre el «cimal rocós», perquè ha trobat quelcom consistent on recolzar-se. Així, l'aigua de mort es transforma en aigua de vida. El text grec l'anomena aigua *pistós*, aigua «fidel». L'aigua del baptisme és fidel perquè s'hi pot confiar, perquè el seu corrent introdueix en la dinàmica de l'amor de Jesús, font de seguretat per al camí de la nostra vida.

43. L'estructura del baptisme, la seva configuració com a nou naixement, en què rebem un nou nom i una nova vida, ens ajuda a comprendre el sentit i la importància del

[37] Cf. *Epistula Barnabæ*, 11, 5: SC 172, 162.

baptisme d'infants, que il·lustra en certa manera el que s'esdevé en tot baptisme. L'infant no és capaç d'un acte lliure per a rebre la fe, no pot confessar-la encara personalment i, precisament per això, la confessen els seus pares i padrins en el seu nom. La fe es viu dins la comunitat de l'Església, s'inscriu en un «nosaltres» comunitari. Així, l'infant és sostingut per altres, pels seus pares i padrins, i és acollit en la fe d'aquests, que és la fe de l'Església, simbolitzada en la llum que el pare encén en el ciri durant la litúrgia baptismal. Aquesta estructura del baptisme destaca la importància de la sinergia entre l'Església i la família en la transmissió de la fe. Als pares correspon, segons una sentència de sant Agustí, no sols engendrar els fills, sinó també dur-los a Déu, perquè siguin regenerats com a fills de Déu pel baptisme i rebin el do de la fe.[38] Juntament amb la vida, els donen així l'orientació fonamental de l'existència i la seguretat d'un futur de bé, orientació que serà ulteriorment corroborada en el sagrament de la confirmació amb el segell de l'Esperit Sant.

44. La naturalesa sacramental de la fe assoleix la seva màxima expressió en l'eucaristia, que és el preciós aliment per a la fe, el trobament amb Crist present realment amb l'acte suprem d'amor, el do de si mateix, que genera vida.

En l'eucaristia conflueixen els dos eixos pels quals discorre el camí de la fe. Per una banda, l'eix de la història: l'eucaristia és un acte de memòria, actualització del misteri, en el qual el passat, com a esdeveniment de mort i resurrecció, mostra la seva capacitat d'obrir al futur, d'anticipar la plenitud final. La litúrgia ens ho recorda amb el seu *hodie*, l'«avui» dels misteris de la salvació. Per altra banda, hi conflueix també l'eix que porta del món visible a l'invisible. En l'eucaristia aprenem a veure la profunditat de la realitat. El pa i el vi es transformen en el Cos i Sang de Crist, que es fa present en el seu camí pasqual cap al Pare: aquest moviment ens introdueix, en cos i ànima, en el moviment de tota la creació cap a la seva plenitud en Déu.

45. En la celebració dels sagraments, l'Església transmet la seva memòria, en particular mitjançant la professió de fe. Aquesta no consisteix sols a assentir a un conjunt de veritats abstractes. Més aviat, en la confessió de fe, tota la vida es posa en camí cap a la comunió plena amb el Déu viu. Podem dir que en el *Credo* el creient és invitat a entrar en el misteri que professa i a deixar-se transformar per allò que professa. Per a entendre el sentit d'aquesta afirmació, pensem abans que res en el contingut del *Credo*. Té una estructura trinitària: el Pare i el Fill s'uneixen en l'Esperit d'amor. El creient afirma així que el centre de l'ésser, el secret més profund de totes les coses, és la comunió divina. A més, el *Credo* conté també una professió cristològica: es recorren els misteris de la vida de Jesús fins a la seva mort, resurrecció i ascensió al cel, en l'espera de la seva vinguda gloriosa a la fi dels temps. Es diu, per tant, que aquest Déu comunió, intercanvi d'amor entre el Pare i el Fill en l'Esperit, és capaç d'abraçar la història de l'home, d'introduir-la en el seu dinamisme de comunió, que té el seu origen i la seva meta última en el Pare. Qui confessa la fe, es veu implicat en la veritat que confessa. No pot pronunciar amb veritat les paraules del *Credo* sense ser transformat, sense inserir-se en la història d'amor que l'abraça, que dilata el seu ésser fent-lo part d'una comunió gran, del subjecte últim que pronuncia el *Credo*, que és l'Església. Totes les veritats que es creuen proclamen el misteri de la vida nova de la fe com a camí de comunió amb el Déu viu.

---

[38] Cf. *De nuptiis et concupiscentia*, I, 4, 5: PL 44,413: «Habent quippe intentionem generandi regenerandos, ut qui ex eis saeculi filii nascuntur in Dei filios renascantur.»

Fe, oració i decàleg

46. Dos elements més són essencials en la transmissió fidel de la memòria de l'Església. En primer lloc, l'oració del Senyor, el Parenostre. En aquesta, el cristià aprèn a compartir la mateixa experiència espiritual de Crist i comença a veure-hi amb els ulls de Crist. A partir d'aquell qui és llum de llum, del Fill Unigènit del Pare, també nosaltres coneixem Déu i podem encendre en els altres el desig d'acostar-se a ell.

A més, és també important la connexió entre la fe i el decàleg. La fe, com hem dit, es presenta com un camí, una via a recórrer, que s'obre en el trobament amb el Déu viu. Per això, a la llum de la fe, de la confiança total en el Déu Salvador, el decàleg adquireix la seva veritat més profunda, continguda en les paraules que introdueixen els deu manaments: «Jo sóc el Senyor, el teu Déu, que et vaig treure de la terra d'Egipte» (Ex 20,2). El decàleg no és un conjunt de preceptes negatius, sinó indicacions concretes per a sortir del desert del «jo» autoreferencial, tancat en si mateix, i entrar en diàleg amb Déu, deixant-se abraçar per la seva misericòrdia per tal de ser portador de la seva misericòrdia. Així, la fe confessa l'amor de Déu, origen i fonament de tot, es deixa portar per aquest amor per a caminar cap a la plenitud de la comunió amb Déu. El decàleg és el camí de la gratitud, de la resposta d'amor, que és possible perquè, en la fe, ens hem obert a l'experiència de l'amor transformador de Déu per nosaltres. I aquest camí rep una nova llum en l'ensenyament de Jesús, en el Sermó de la Muntanya (cf. Mt 5-7).

He tocat així els quatre elements que contenen el tresor de memòria que l'Església transmet: la confessió de fe, la celebració dels sagraments, el camí del decàleg, l'oració. La catequesi de l'Església s'ha organitzat entorn d'aquests, incloent-hi el *Catecisme de l'Església Catòlica*, instrument fonamental per a aquell acte unitari amb què l'Església comunica el contingut complet de la fe, «tot el que ella és, tot el que creu».[39]

Unitat i integritat de la fe

47. La unitat de l'Església, en el temps i en l'espai, va lligada a la unitat de la fe: «Un sol cos i un sol esperit [...] una sola fe» (Ef 4,4-5). Avui pot semblar possible una unió entre els homes en una tasca comuna, en el fet de compartir els mateixos sentiments o la mateixa sort, en un objectiu comú. Però resulta molt difícil concebre una unitat en la mateixa veritat. Ens fa la impressió que una unió d'aquest tipus s'oposa a la llibertat de pensament i a l'autonomia del subjecte. En canvi, l'experiència de l'amor ens diu que precisament en l'amor és possible de tenir una visió comuna, que estimant aprenem a veure la realitat amb els ulls de l'altre, i que això no ens empobreix, sinó que enriqueix la nostra mirada. L'amor veritable, a la mesura de l'amor diví, exigeix la veritat i, en la mirada comuna de la veritat, que és Jesucrist, adquireix fermesa i profunditat. En això consisteix també el goig de creure, en la unitat de visió en un sol cos i en un sol esperit. En aquest sentit, sant Lleó el Gran deia: «Si la fe no és una, no és fe».[40]

Quin és el secret d'aquesta unitat? La fe és «una», en primer lloc, per la unitat del Déu conegut i confessat. Tots els articles de la fe es refereixen a ell, són vies per a conèixer el seu ésser i el seu actuar, i per això formen una unitat superior a qualsevol altra que puguem construir amb el nostre pensament, la unitat que ens enriqueix, perquè se'ns comunica i ens fa «u».

---

[39] Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, sobre la divina revelació, 8.

[40] *In nativitate Domini sermo* 4, 6: SC 22, 110.

La fe és una, a més, perquè s'adreça a l'únic Senyor, a la vida de Jesús, a la seva història concreta que comparteix amb nosaltres. Sant Ireneu de Lió ha clarificat aquest punt contra els heretges gnòstics. Aquests distingien dos tipus de fe: una fe rude, la fe dels simples, imperfecta, que no anava més enllà de la carn de Crist i de la contemplació dels seus misteris; i un altre tipus de fe, més profund i perfecte, la fe veritable, reservada a un petit cercle d'iniciats, que s'eleva amb l'intel·lecte cap als misteris de la divinitat desconeguda, més enllà de la carn de Crist. Davant aquest plantejament, que continua tenint el seu atractiu i els seus defensors també en els nostres dies, sant Ireneu defensa que la fe és una de sola, perquè passa sempre pel punt concret de l'encarnació, sense superar mai la carn i la història de Crist, ja que Déu s'ha volgut revelar plenament en aquesta. I, per això, no hi ha diferència entre la fe de «aquell qui destaca per la seva eloqüència» i la del «qui és més dèbil en la paraula», entre qui és superior i qui té menys capacitat: ni el primer pot ampliar la fe, ni el segon reduir-la.[41]

Finalment, la fe és una perquè és compartida per tota l'Església, que forma un sol cos i un sol esperit. En la comunió de l'únic subjecte que és l'Església, rebem una mirada comuna. Confessant la mateixa fe, ens recolzem sobre la mateixa roca, som transformats pel mateix Esperit d'amor, irradiem una única llum i tenim una única mirada per a penetrar la realitat.

48. Atès que la fe és una de sola, ha de ser confessada en tota la seva puresa i integritat. Precisament perquè tots els articles de la fe formen una unitat, negar-ne un, ni que sigui dels que semblen menys importants, produeix un dany a la totalitat. Cada època pot trobar alguns punts de la fe més fàcils o difícils d'acceptar; per això és important vigilar perquè es transmeti tot el dipòsit de la fe (cf. 1Tm 6,20), perquè s'insisteixi oportunament en tots els aspectes de la confessió de fe. En efecte, com que la unitat de la fe és la unitat de l'Església, treure alguna cosa a la fe és treure alguna cosa a la veritat de la comunió. Els Pares han descrit la fe com un cos, el cos de la veritat, que té diversos membres, en analogia amb el Cos de Crist i amb la seva prolongació en l'Església.[42] La integritat de la fe també s'ha relacionat amb la imatge de l'Església verge, amb la seva fidelitat a l'amor esponsal a Crist: malmetre la fe significa malmetre la comunió amb el Senyor.[43] La unitat de la fe és, per tant, la d'un organisme viu, com bé ha explicat el beat John Henry Newman, que posava entre les notes característiques per a assegurar la continuïtat de la doctrina en el temps, la seva capacitat d'assimilar tot el que troba,[44] purificant-ho i duent-ho a la seva millor expressió. La fe es mostra així universal, catòlica, perquè la seva llum creix per a il·luminar tot el cosmos i tota la història.

49. Com a servei a la unitat de la fe i a la seva transmissió íntegra, el Senyor ha donat a l'Església el do de la successió apostòlica. Per mitjà d'aquesta, la continuïtat de la memòria de l'Església està garantida i és possible beure amb seguretat en la font pura de la qual raja la fe. Com que l'Església transmet una fe viva, han de ser persones vives les que garanteixin la connexió amb l'origen. La fe es basa en la fidelitat dels testimonis que han estat elegits pel Senyor per a aquesta missió. Per això, el Magisteri parla sempre en obediència a la Paraula originària sobre la qual es basa la fe, i és fiable

---

[41] Cf. Ireneu, *Adversus haereses*, I, 10, 2: SC 264, 160.

[42] Cf. *ibíd*., II, 27, 1: SC 294, 264.

[43] Cf. Agustí, *De sancta virginitate*, 48, 48: PL 40, 424-425: «Servatur et in fide inviolata quaedam castitas virginalis, qua Ecclesia uni viro virgo casta cooptatur.»

[44] Cf. *An Essay on the Development of Christian Doctrine*, Uniform Edition: Longmans, Green and Company, London, 1868-1881, 185-189.

perquè es fia de la Paraula que escolta, custodia i exposa.[45] En el discurs de comiat als ancians d'Efes a Milet, recollit per sant Lluc en els Fets dels Apòstols, sant Pau afirma haver complert l'encàrrec que el Senyor li confià d'anunciar «enterament el pla de Déu» (Ac 20,27). Gràcies al Magisteri de l'Església ens pot arribar íntegre aquest pla i, amb ell, l'alegria de poder complir-lo plenament.

CAPÍTOL QUART

DÉU ELS PREPARA UNA CIUTAT

(cf. He 11,16)

Fe i bé comú

50. En presentar la història dels patriarques i dels justos de l'Antic Testament, la Carta als Hebreus posa en relleu un aspecte essencial de la seva fe. La fe no sols es presenta com un camí, sinó també com una edificació, com la preparació d'un lloc en què l'home pugui conviure amb els altres. El primer constructor és Noè que, en l'Arca, aconsegueix de salvar la seva família (cf. He 11,7). Després Abraham, del qual es diu que, mogut per la fe, habitava en tendes, mentre esperava la ciutat de sòlids fonaments (cf. He 11,9-10). Neix així, en relació amb la fe, una nova fiabilitat, una nova solidesa, que només pot venir de Déu. Si l'home de fe es recolza en el Déu de l'Amén, en el Déu fidel (cf. Is 65,16), i així adquireix solidesa, podem afegir que la solidesa de la fe s'atribueix també a la ciutat que Déu està preparant per a l'home. La fe revela fins a quin punt poden ser sòlids els vincles humans quan Déu es fa present enmig d'ells. No es tracta solament d'una solidesa interior, una convicció ferma del creient; la fe il·lumina també les relacions humanes, perquè neix de l'amor i segueix la dinàmica de l'amor de Déu. El Déu digne de fe construeix per als homes una ciutat fiable.

51. Precisament per la seva connexió amb l'amor (cf. Ga 5,6), la llum de la fe es posa al servei concret de la justícia, del dret i de la pau. La fe neix del trobament amb l'amor originari de Déu, en què es manifesta el sentit i la bondat de la nostra vida, que és il·luminada en la mesura en què entra en el dinamisme desplegat per aquest amor, en tant que es fa camí i exercici cap a la plenitud de l'amor. La llum de la fe permet de valorar la riquesa de les relacions humanes, la seva capacitat de mantenir-se, de ser fiables, d'enriquir la vida comuna. La fe no aparta del món ni és aliena als afanys concrets dels homes del nostre temps. Sense un amor fiable, res no podria mantenir veritablement units els homes. La unitat entre ells es podria concebre sols com a fundada en la utilitat, en la suma d'interessos, en la por, però no en la bondat de viure junts, ni en l'alegria que la sola presència de l'altre pot suscitar. La fe permet de comprendre l'arquitectura de les relacions humanes, perquè en capta el fonament últim i el destí definitiu en Déu, en el seu amor, i així il·lumina l'art de l'edificació, contribuint al bé comú. Sí, la fe és un bé per a tothom, és un bé comú; la seva llum no lluu sols dintre l'Església ni serveix únicament per a construir una ciutat eterna en el més enllà; ens ajuda a edificar les nostres societats, perquè avancin cap al futur amb esperança. La Carta als Hebreus en posa un exemple quan anomena, al costat d'altres homes de fe, Samuel i David, als quals la seva fe permeté de «administrar justícia» (He 11,33).

[45] Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Dei Verbum*, sobre la divina revelació, 10.

Aquesta expressió es refereix aquí a la seva justícia per a governar, a aquesta saviesa que porta pau al poble (cf. 1Sa 12,3-5; 2Sa 8,15). Les mans de la fe s'alcen al cel, però alhora edifiquen, en la caritat, una ciutat construïda sobre relacions que tenen com a fonament l'amor de Déu.

Fe i família

52. En el camí d'Abraham cap a la ciutat futura, la Carta als Hebreus es refereix a una benedicció que es transmet de pares a fills (cf. He 11,20-21). El primer àmbit que la fe il·lumina a la ciutat dels homes és la família. Penso sobretot en el matrimoni, com a unió estable d'un home i una dona: neix del seu amor, signe i presència de l'amor de Déu, del reconeixement i l'acceptació de la bondat de la diferenciació sexual, que permet als cònjuges d'unir-se en una sola carn (cf. Gn 2,24) i ser capaços d'engendrar una vida nova, manifestació de la bondat del Creador, de la seva saviesa i del seu designi d'amor. Fundats en aquest amor, home i dona poden prometre's amor mutu amb un gest que compromet tota la vida i que recorda molts trets de la fe. Prometre un amor per sempre és possible quan es descobreix un pla que sobrepassa els propis projectes, que ens sosté i ens permet de lliurar totalment el nostre futur a la persona estimada. La fe, a més, ajuda a copsar en tota la seva profunditat i riquesa la generació dels fills, perquè fa reconèixer-hi l'amor creador que ens dóna i ens confia el misteri d'una nova persona. En aquest sentit, Sara arribà a ser mare per la fe, comptant amb la fidelitat de Déu a les seves promeses (cf. He 11,11).

53. En la família, la fe hi és present en totes les etapes de la vida, començant per la infància: els infants aprenen a fiar-se de l'amor dels seus pares. Per això, és important que els pares conreïn pràctiques comunes de fe en la família, que acompanyin el creixement en la fe dels fills. Sobretot els joves, que travessen una edat tan complexa, rica i important per a la fe, han de sentir la proximitat i l'atenció de la família i de la comunitat eclesial en el seu camí de creixement en la fe. Tots hem vist com, en les Jornades Mundials de la Joventut, els joves manifesten l'alegria de la fe, el compromís de viure una fe cada vegada més sòlida i generosa. Els joves aspiren a una vida gran. El trobament amb Crist, el fet de deixar-se aferrar i guiar pel seu amor, amplia l'horitzó de l'existència, li dóna una esperança sòlida que no defrauda. La fe no és un refugi per a gent pusil·lànime, sinó que eixampla la vida. Fa descobrir una gran crida, la vocació a l'amor, i assegura que aquest amor és digne de fe, que val la pena de posar-se a les seves mans, perquè està fundat en la fidelitat de Déu, més forta que totes les nostres febleses.

Llum per a la vida en societat

54. Assimilada i aprofundida en la família, la fe il·lumina totes les relacions socials. Com a experiència de la paternitat i de la misericòrdia de Déu, s'expandeix en un camí fratern. En la «modernitat» s'ha intentat de construir la fraternitat universal entre els homes fundant-se sobre la igualtat. A poc a poc, però, hem comprès que aquesta fraternitat, sense referència a un Pare comú com a fonament últim, no aconsegueix de subsistir. Cal tornar a la veritable arrel de la fraternitat. Des del seu mateix origen, la història de la fe és una història de fraternitat, si bé no exempta de conflictes. Déu crida Abraham a sortir de la seva terra i li promet fer d'ell una sola gran nació, un gran poble, sobre el qual davalla la benedicció de Déu (cf. Gn 12,1-3). Al llarg de la història de la salvació, l'home descobreix que Déu vol fer partícips a tots, com a germans, de l'única

benedicció, que troba la seva plenitud en Jesús, perquè tots siguin u. L'amor inesgotable del Pare se'ns comunica en Jesús, també mitjançant la presència del germà. La fe ens ensenya que cada home és una benedicció per a mi, que la llum del rostre de Déu m'il·lumina a través del rostre del germà. Quants beneficis no ha aportat la mirada de la fe a la ciutat dels homes per a contribuir a la seva vida en comú! Gràcies a la fe, hem descobert la dignitat única de cada persona, que no era pas tan evident en el món antic. En el segle II, el pagà Cels retreia als cristians el que li semblava una il·lusió i un engany: pensar que Déu hagués creat el món per a l'home, posant-lo al capdamunt de tot el cosmos. Es preguntava: «Per què pretendre que [l'herba] creixi per als homes, i no pas per als animals salvatges irracionals?».[46] «Si mirem la terra des del cel, quina diferència hi ha entre les nostres ocupacions i el que fan les formigues i les abelles?».[47] Al bell mig de la fe bíblica hi ha l'amor de Déu, la seva sol·licitud concreta per cada persona, el seu designi de salvació que abraça la humanitat sencera i tota la creació, i que assoleix el seu cimal en l'encarnació, mort i resurrecció de Jesucrist. Quan s'enfosqueix aquesta realitat, falta el criteri per a distingir el que fa preciosa i única la vida de l'home. Aquest perd el seu lloc en l'univers, es perd en la natura, renunciant a la seva responsabilitat moral, o bé pretén ser l'àrbitre absolut, atribuint-se un poder de manipulació sense límits.

55. La fe, a més, revelant-nos l'amor de Déu, ens fa respectar més la natura, perquè ens hi fa reconèixer una gramàtica escrita per ell i una estança que ens ha confiat per a conrear-la i salvaguardar-la; ens invita a buscar models de desenvolupament que no es basin solament en la utilitat i el profit, sinó que considerin la creació com un do del qual tots som deutors; ens ensenya a identificar formes de govern justes, reconeixent que l'autoritat ve de Déu per a estar al servei del bé comú. La fe afirma també la possibilitat del perdó, que moltes vegades necessita temps, esforç, paciència i compromís; perdó possible quan es descobreix que el bé és sempre més originari i més fort que el mal, que la paraula amb què Déu afirma la nostra vida és més profunda que totes les nostres negacions. A més, fins des d'un punt de vista simplement antropològic, la unitat és superior al conflicte; hem de comptar també amb el conflicte, però el fet d'experimentar-lo ha de portar-nos a resoldre'l, a superar-lo, transformant-lo en una baula d'una cadena, en un pas més cap a la unitat.

Quan la fe s'apaga, es corre el risc que els fonaments de la vida s'afebleixin amb aquesta, com advertia el poeta T. S. Eliot: «Per ventura teniu necessitat que us diguin que àdhuc aquells modestos assoliments / que us permeten d'estar orgullosos d'una societat educada / difícilment sobreviuran a la fe que els dóna sentit?».[48] Si féssim desaparèixer la fe en Déu de les nostres ciutats, es debilitaria la confiança entre nosaltres, perquè quedaríem units només per la por, i l'estabilitat estaria compromesa. La Carta als Hebreus afirma: «Déu no s'avergonyeix d'anomenar-se el seu Déu, ja que els ha preparat una ciutat» (He 11,16). L'expressió «no s'avergonyeix» fa referència a un reconeixement públic. Indica que Déu, amb la seva intervenció concreta, amb la seva presència entre nosaltres, confessa públicament el seu desig de donar consistència a les relacions humanes. ¿Serem, en canvi, nosaltres els qui ens avergonyirem d'anomenar Déu el nostre Déu? ¿Serem capaços de confessar-lo com a tal en la nostra vida pública, de no proposar la grandesa de la vida comuna que ell fa possible? La fe il·lumina la vida en societat; posant tots els esdeveniments en relació amb l'origen i el destí de tot en el

[46] Orígenes, *Contra Celsum*, IV, 75: SC 136, 372.

[47] *Ibid*., 85: SC 136, 394.

[48] «Choruses from The Rock», a *The Collected Poems and Plays 1909-1950*, New York 1980, 106.

Pare que ens estima, els il·lumina amb una llum creativa en cada nou moment de la història.

Força que conforta en el sofriment

56. Sant Pau, escrivint als cristians de Corint sobre les seves tribulacions i sofriments, posa la seva fe en relació amb la predicació de l'Evangeli. Diu que així es compleix en ell el passatge de l'Escriptura: «He cregut i per això he parlat» (2Co 4,13). És una citació del Salm 116. L'Apòstol es refereix a una expressióen què el salmista exclama: «Em sento ple de fe, tot i que deia: "Que en sóc, de dissortat!"» (v. 10). Parlar de fe comporta sovint parlar també de proves doloroses, però precisament en aquestes sant Pau hi veu l'anunci més convincent de l'Evangeli, perquè en la feblesa i en el sofriment es fa manifest i palpable el poder de Déu que supera la nostra feblesa i el nostre sofriment. L'Apòstol mateix es troba en perill de mort, una mort que es convertirà en vida per als cristians (cf. 2Co 4,7-12). En l'hora de la prova, la fe ens il·lumina i, precisament enmig del sofriment i la feblesa, apareix clar que «no ens prediquem a nosaltres mateixos, sinó Jesucrist com a Senyor» (2Co 4,5). El capítol 11 de la Carta als Hebreus acaba amb una referència a aquells qui han sofert per la fe (cf. He 11,35-38), entre els quals ocupa un lloc destacat Moisès, que ha assumit l'afront de Crist (cf. v. 26). El cristià sap que sempre hi haurà sofriment, però que li pot donar sentit, pot convertir-se en acte d'amor, de lliurament confiat en les mans de Déu, que no ens abandona, i, d'aquesta manera, pot constituir una etapa de creixement en la fe i en l'amor. Veient la unió de Crist amb el Pare, fins i tot en el moment de major sofriment en la creu (cf. Mc 15,34), el cristià aprèn a participar en la mateixa mirada de Crist. Fins la mort queda il·luminada i pot ser viscuda com l'última crida de la fe, l'últim «Surt de la teva terra», l'últim «Vine», pronunciat pel Pare, en les mans del qual ens posem amb la confiança que ens sostindrà àdhuc en el pas definitiu.

57. La llum de la fe no ens porta pas a oblidar-nos dels sofriments del món. Quants homes i dones de fe no han rebut llum de les persones que sofreixen! Sant Francesc d'Assís, del leprós; la beata Mare Teresa de Calcuta, dels seus pobres. Han copsat el misteri que s'amaga en ells. Acostant-s'hi, no els han pres tots els seus sofriments, ni han pogut donar raó complerta de tots els mals que pateixen. La llum de la fe no dissipa totes les nostres tenebres, sinó que, com una llàntia, guia els nostres passos en la nit, i això basta per a caminar. A l'home que sofreix, Déu no li dóna un raonament que ho expliqui tot, sinó que li respon amb una presència que l'acompanya, amb una història de bé que s'uneix a tota història de sofriment per a obrir-hi una escletxa de llum. En Crist, Déu mateix ha volgut compartir amb nosaltres aquest camí i oferir-nos la seva mirada per donar-nos llum. Crist és aquell qui, havent suportat el dolor, «inicià i completa la nostra fe» (He 12,2).

El sofriment ens recorda que el servei de la fe al bé comú és sempre un servei d'esperança, que mira endavant, sabent que només en Déu, en el futur que ve de Jesús ressuscitat, pot trobar la nostra societat fonaments sòlids i duradors. En aquest sentit, la fe va acompanyada de l'esperança, perquè, encara que el nostre estatge terrenal es destrueix, tenim una mansió eterna, que Déu ha inaugurat ja en Crist, en el seu cos (cf. 2Co 4,16–5,5). El dinamisme de fe, esperança i caritat (cf. 1Te 1,3; 1Co 13,13) ens permet així d'integrar les preocupacions de tots els homes en el nostre camí cap aquella ciutat «l'arquitecte i constructor de la qual seria Déu» (He 11,10), perquè «l'esperança no defrauda» (Rm 5,5).

En unitat amb la fe i la caritat, l'esperança ens projecta cap a un futur cert, que se situa en una perspectiva diferent de les propostes il·lusòries dels ídols del món, però que dóna un impuls i una força nova per a viure cada dia. No ens deixem robar l'esperança, no permetem que la banalitzin amb solucions i propostes immediates que obstrueixen el camí, que «fragmenten» el temps, transformant-lo en espai. El temps és sempre superior a l'espai. L'espai cristal· litza els processos; el temps, en canvi, projecta cap al futur i impulsa a caminar amb esperança.

Benaurada la qui ha cregut (Lc 1,45)

58. En la paràbola del sembrador, sant Lluc ens ha deixat aquestes paraules amb què Jesús explica el significat de la «terra bona»: «Són els qui escolten la paraula amb un cor noble i generós, la guarden i donen fruit amb perseverança» (Lc 8,15). En el context de l'Evangeli de Lluc, la menció del cor noble i generós, que escolta i guarda la Paraula, és un retrat implícit de la fe de la Verge Maria. El mateix evangelista parla de la memòria de Maria, que conservava en el seu cor tot el que escoltava i veia, de manera que la Paraula donés fruit en la seva vida. La Mare del Senyor és icona perfecta de la fe, com diu santa Elisabet: «Benaurada la qui ha cregut» (Lc 1,45).

En Maria, Filla de Sió, es compleix la llarga història de fe de l'Antic Testament, que inclou la història de tantes dones fidels, començant per Sara, dones que, juntament amb els patriarques, van ser testimonis del compliment de les promeses de Déu i del sorgiment de la vida nova. En la plenitud dels temps, la Paraula de Déu fou adreçada a Maria, i ella l'acollí amb tot el seu ésser, en el seu cor, perquè prengués carn en ella i nasqués com a llum per als homes. El màrtir sant Justí, en el seu *Diàleg amb Trifó*, té una bella expressió, en què diu que Maria, en acceptar el missatge de l'Àngel, concebé «fe i alegria».[49] En la Mare de Jesús, la fe ha donat el seu millor fruit, i quan la nostra vida espiritual dóna fruit, ens omplim d'alegria, que és el signe més evident de la grandesa de la fe. En la seva vida, Maria ha realitzat el pelegrinatge de la fe, seguint el seu Fill.[50] Així, en Maria, el camí de fe de l'Antic Testament és assumit en el seguiment de Jesús i es deixa transformar per ell, entrant a formar part de la mirada única del Fill de Déu encarnat.

59. Podem dir que en la benaurada Verge Maria es realitza això en què abans he insistit, que el creient està totalment implicat en la seva confessió de fe. Maria està íntimament associada, per la seva unió amb Crist, al que creiem. En la concepció virginal de Maria tenim un signe clar de la filiació divina de Crist. L'origen etern de Crist està en el Pare; ell és el Fill, en sentit total i únic; i per això és engendrat en el temps sense concurs d'home. Essent Fill, Jesús pot portar al món un nou començament i una nova llum, la plenitud de l'amor fidel de Déu, que es lliura als homes. Per altra banda, la veritable maternitat de Maria ha assegurat per al Fill de Déu una veritable història humana, una veritable carn, en la qual morirà en la creu i ressuscitarà dels morts. Maria l'acompanyarà fins a la creu (cf. Jn 19,25), des d'on la seva maternitat s'estendrà a tots els deixebles del seu Fill (cf. Jn 19,26-27). També serà present en el Cenacle, després de la resurrecció i de l'ascensió, per implorar el do de l'Esperit amb els apòstols (cf. Ac 1,14). El moviment d'amor entre el Pare i el Fill en l'Esperit ha recorregut la nostra història; Crist ens atrau a ell per salvar-nos (cf. Jn 12,32). Al bell mig de la fe s'hi troba

[49] Cf. *Dialogus cum Tryphone Iudaeo*, 100, 5: PG 6, 710.

[50] Cf. Conc. Ecum. Vat. II, Const. dogm. *Lumen gentium*, sobre l'Església, 58.

la confessió de Jesús, Fill de Déu, nascut de dona, que ens introdueix, mitjançant el do de l'Esperit Sant, en la filiació adoptiva (cf. Ga 4,4-6).

60. Ens adrecem en pregària a Maria, mare de l'Església i mare de la nostra fe.

Mare, ajudeu la nostra fe!
Obriu la nostra oïda a la Paraula, perquè reconeguem la veu de Déu i la seva crida.
Revifeu en nosaltres el desig de seguir els seus passos, sortint de la nostra terra i confiant en la seva promesa.
Ajudeu-nos a deixar-nos tocar pel seu amor, perquè puguem tocar-lo en la fe.
Ajudeu-nos a fiar-nos plenament d'ell, a creure en el seu amor, sobretot en els moments de tribulació i de creu, quan la nostra fe és cridada a créixer i a madurar.
Sembreu en la nostra fe l'alegria del Ressuscitat.
Recordeu-nos que el qui creu no està mai sol.
Ensenyeu-nos a mirar amb els ulls de Jesús, perquè ell sigui llum en el nostre camí.
I que aquesta llum de la fe creixi contínuament en nosaltres, fins que arribi el dia sense posta, que és el mateix Crist, el vostre Fill, nostre Senyor.

Donat a Roma, prop de Sant Pere, el 29 de juny, solemnitat dels Sants Apòstols Pere i Pau, de l'any 2013, primer del meu Pontificat.

Francesc

Traducció al català de *Documents d'Església*